

Activitats a l'aula

**Claudine BROHY, Vicent CLIMENT-FERRANDO
Aleksandra OSZMIANSKA-PAGETT i Fernando RAMALLO**

CONSELL D'EUROPA

ÍNDEX

PREÀMBUL	2
QUANT A LES ACTIVITATS A L'AULA	3
PART A. INTRODUCCIÓ GENERAL	4
1. Diversitat lingüística	4
1.1. Per què és important promoure la diversitat lingüística?	5
1.2. Què es pot fer des dels sistemes educatius?	6
2. Carta europea de les llengües regionals o minoritàries	6
2.1. Què és la Carta?	6
2.2. Què són les llengües minoritàries en el sentit de la Carta?	7
2.3. Per què és necessària la Carta?	8
2.4. Com funciona la Carta?	8
PART B. ESTUDIS DE CAS: CONFEDERACIÓ SUÏSSA, ESPANYA I REPÚBLICA DE POLÒNIA	10
3. Confederació Suïssa	10
3.1. Informació prèvia	10
3.2. La Confederació Suïssa i la Carta	13
3.3. Reptes futurs	14
4. Espanya	16
4.1. Informació prèvia	16
4.2. Espanya i la Carta	19
4.3. Reptes futurs	19
5. Polònia	20
5.1. Informació prèvia	20
5.2. Polònia i la Carta	22
5.3. Reptes futurs	24
PART C. ACTIVITATS EDUCATIVES	25
GLOSSARI	39
Bibliografia sumària	41

PREÀMBUL

Com a presidenta del Comitè d'Experts del Consell d'Europa de la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries, és per a mi un gran plaer presentar aquesta publicació, la qual ha estat elaborada per celebrar el 20è aniversari de l'entrada en vigor de la Carta, el 1998. La Carta és l'únic conveni internacional legalment vinculant destinat exclusivament a la protecció i la promoció de les llengües regionals i minoritàries. Fins avui, a la Carta s'hi inclouen al voltant de 80 llengües de més de 200 comunitats lingüístiques.

Aquest document neix com a resultat d'una extensa investigació sobre la importància de fer més visible la Carta, especialment en el sistema escolar. Té com a objectiu principal proporcionar a la comunitat educativa una eina eficaç per a difondre informació sobre la Carta i les llengües minoritàries, i conscienciar, doncs, sobre la diversitat lingüística.

Dono les gràcies a Fernando Ramallo (Universidade de Vigo), Claudine Brohy (Université de Fribourg/Universität Freiburg), Vicent Climent-Ferrando (European Network to Promote Linguistic Diversity, NPLD) i Aleksandra Oszmiańska-Pagett (Wyzsza Szkola Języków Obcych, Poznań), membres de l'equip de treball a qui el Comitè d'Experts ha designat la tasca d'elaborar aquesta inspiradora publicació.

Confio que aquesta publicació ajudarà a entendre millor les qualitats i alhora les dificultats que presenten les llengües minoritàries, i la necessitat d'una major promoció com a patrimoni cultural comú.

Vesna Crnić-Grotić

Presidenta del Comitè d'Experts de la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries

QUANT A LES ACTIVITATS A L'AULA

Aquesta publicació està formada per tres parts. La part A es una presentació general de la diversitat lingüística i una descripció de la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries com a instrument legal. La part B inclou tres exemples prototípics de perfils de països pertanyents a Estats que han ratificat la Carta, que són la Confederació Suïssa, Espanya i República de Polònia, amb estructures administratives diferents. La part C conté deu activitats educatives sobre temes relacionats amb les llengües minoritàries. Tenint en compte que els sistemes educatius arreu d'Europa són diversos i es troben, a més, en un procés de canvi continu, les activitats aquí presentades es poden adaptar als contextos específics de cada país. Al final del document s'hi inclouen un glossari dels termes emprats i una bibliografia.

Aquesta publicació ha estat concebuda com a punt de partida d'un projecte en línia del Consell d'Europa al qual s'hi aniran afegint més perfils de països i activitats educatives. A mesura que aquest projecte avanci, reflectirà un retrat més real de la diversitat lingüística i contribuirà a conscienciar sobre les qüestions relatives a les llengües minoritàries en les nostres societats.

Recomanem a tots els agents implicats que tradueixin aquesta publicació al major nombre de llengües possible, amb la finalitat de proporcionar un accés més ampli a la informació que conté.

PART A. INTRODUCCIÓ GENERAL

1. Diversitat lingüística

El llenguatge és una facultat comuna i específica dels éssers humans que ens distingeix de la resta de la natura. Aquesta capacitat universal es projecta en la diversitat de llengües arreu del món com a conseqüència d'un procés evolutiu i continu d'adaptació als diversos contextos físics, culturals i socials que defineixen la vida quotidiana de tots els grups humans. Cada llengua és la manifestació d'aquesta facultat humana. La diversitat lingüística és el testimoni de la pluralitat i la riquesa de la humanitat, i és l'expressió plural d'aquesta capacitat humana que permet a tothom contribuir a la humanitat.

El llenguatge ha fet possible l'adaptació als diversos entorns naturals i culturals, doncs ens permeten codificar, categoritzar i registrar les realitats que ens envolten. Emprem les llengües amb propòsits diversos; la comunicació és un dels principals, però no l'únic. Les llengües permeten establir llaços entre les persones. S'utilitzen per representar la realitat, per expressar emocions, per a la creativitat i amb finalitats recreatives. Les llengües són un dels trets que defineixen una comunitat, i expressen i reforcen la seva identitat cultural. Com a vehicles comunicatius i de complicitat, permeten el contacte i l'intercanvi amb altres idiomes i comunitats. Reforcen la cohesió entre una comunitat, alhora que comporten el contacte amb altres llengües.

Totes les llengües reflecteixen i posen de manifest l'evolució d'una societat, la seva estructura, el mode de viure, la visió del món o les expressions culturals. Les diferents perspectives del món que ofereix cada llengua són una font de riquesa incalculable. L'avantatge que tenen les llengües és que es poden ensenyar i aprendre, fet que facilita la comunicació entre comunitats.

Es desconeix el nombre exacte de llengües que existeixen a tot el món, però es calcula que n'hi ha al voltant de 7.000. La distribució és molt desigual en els continents i no respon a un patró relacionat amb la demografia. De fet, en un territori com ara Oceania, amb una població de només 42 milions d'habitants, s'hi parlen més de 1.300 llengües. Això vol dir que el 18,5% del total de llengües que hi ha al món es troben en un territori que només representa el 0,6% del total de la població mundial.

Per bé que totes les llengües comparteixen una finalitat, independentment de la seva estructura o del nombre de parlants, no totes s'usen en els mateixos àmbits. Per raons polítiques, militars i econòmiques, unes poques llengües s'han estès per grans territoris arreu del món, i han esdevingut llengües internacionals, la qual cosa indica que són llengües àmpliament parlades i que s'estudien com a llengua arreu del món. Altres llengües són menys esteses però estan reconegudes com a llengües oficials per part dels Estats respectius. Aquestes llengües es parlen en tots els àmbits de la vida, tant en públic com en privat. Això no obstant, la gran majoria de les llengües es parlen en comunitats que formen part d'una regió o d'un territori d'un país. Sovint se les anomena *llengües minoritàries*, en contraposició al terme *llengües majoritàries*, les quals sovint són llengües estatals que coexisteixen amb les llengües minoritàries i les llengües de la immigració.

La diferència entre llengües majoritàries i llengües minoritàries no sempre es basa en el nombre de parlants, sinó, en alguns casos, en l'estatus polític de què gaudeixen. Històricament, les llengües que normalment es consideraven llengües importants eren aquelles que es parlaven en Estats amb poder. Aquests Estats feien veure-les com a grans llengües, parlades per grans cultures, en detriment de les comunitats lingüístiques més petites.

Tret de casos molt específics, les llengües no desapareixen per causes naturals. De fet, és més encertat parlar de llengües substituïdes que no pas de llengües desaparegudes. Aquesta substitució respon a processos típics de primacia política i econòmica. El procés a través del qual una llengua majoritària reemplaça una altra llengua implica una ruptura més gran en termes d'integració intergeneracional i de cohesió social d'una comunitat. La línia temporal que separa el fet que es tracta de l'evolució d'una llengua o del reemplaçament per una altra no està gaire definida. Un fenomen que de manera freqüent es descriu com a procés natural sovint repercuteix en conseqüències negatives en la comunitat lingüística i en la riquesa del planeta. Cal fer esforços de manera urgent per contrarestar aquesta situació. D'altra banda, moltes de les llengües que es parlen en l'actualitat, desapareixeran cap a finals del segle XXI.

La majoria de les llengües europees necessiten protecció i promoció, fet que servirà com a garantia que les generacions següents parlaran les llengües de les comunitats en les quals han perdurat durant segles. I és que estudis recents han arribat a una conclusió descoratjadora: la desaparició de les llengües es un fet arreu del món, en la majoria de casos perquè s'ha produït un desplaçament i, en conseqüència, un abandonament per part dels i de les parlants, degut a la preferència per una altra llengua en competició.

Una llengua desapareix perquè una altra n'ocupa l'espai, com a resultat de processos complexes d'expansió cultural, política i econòmica, que no estan exempts de conflictes. És ben sabut que si una llengua està ben protegida legalment, té més oportunitats de perdurar en el temps. Aquest és el cas de les llengües oficials, que gaudeixen de garanties inexistent per a la majoria de les llengües que no compten amb aquest estatus d'oficialitat. La Carta, amb un enfocament intercultural i multilingüe, és l'instrument més eficaç per protegir i promoció les llengües regionals o minoritàries a Europa.

1.1. Per què és important promoure la diversitat lingüística?

La substitució d'una llengua no només implica la pèrdua d'un element de comunicació bàsic, sinó també de tot un sistema de coneixement desenvolupat al llarg del temps. La desaparició d'una llengua també implica la pèrdua d'un univers únic i irreproducible connectat a un entorn específic: la pèrdua de diversitat. Privar les persones de la seva llengua suposa privar-les de la manifestació més excepcional i natural de la seva condició d'ésser humà. Ningú no hi guanya quan es perd una llengua.

La preservació de les llengües, independentment del nombre de parlants i de la categorització que se'n faci com a majoritària o minoritària, requereix un enfocament nou sobre la concepció de la diversitat lingüística. Hem de treballar per combatre els prejudicis i les ideologies sobre les llengües minoritàries, de manera que aquestes diversitats i diferències es visquin com a positives i que les llengües siguin tractades com

a béns valuosos que s'han de promoure de manera activa.

S'ha de parar una atenció especial a aquelles llengües minoritàries que lluiten per sobreviure i necessiten més suport. L'única manera que aquestes llengües prosperin és donar-los aquest suport. Calen esforços per ajudar aquells i aquelles parlants que més ho necessiten, per tal que puguin participar i contribuir al desenvolupament humà en igualtat de condicions.

És important considerar com a essencial el paper de les escoles per arribar a un enfocament positiu sobre la diversitat lingüística i sobre totes les llengües com a béns valuosos que cal promoure de manera activa. La responsabilitat d'aquesta tasca també recau, primordialment, en els governs locals, regionals i estatals, així com sobre les organitzacions internacionals. És per això que les escoles són el context apropiat per promoure la diversitat lingüística com a realitat i com a bé valuosos, especialment en contexts de monolingüisme oficial, amb la finalitat de conscienciar i de combatre qualsevol tipus de discriminació de les minories i les llengües regionals i minoritàries.

1.2. Què es pot fer des dels sistemes educatius?

Les escoles exerceixen un rol fonamental en la promoció de les llengües minoritàries, no només en els territoris on es parlen, sinó especialment en les zones monolingües. I poden fer-ho mitjançant la conscienciació de l'existència d'aquestes llengües dintre dels propis països i adoptant un model de coexistència en el qual la diversitat lingüística esdevingui el principal argument. És per això que esdevé clau desenvolupar materials pedagògics per ajudar a adoptar una estratègia que concebi la diversitat lingüística com un valor.

Sovint es dona el cas que algunes llengües internacionals com l'anglès o el castellà es consideren més importants i més útils, mentre que a les llengües minoritàries se'ls dona un valor més identitari o emocional, sense gaire espai per a l'ús. El sistema escolar ha de combatre aquests prejudicis i comprometre's amb un enfocament inclusiu vers totes les llengües, destacant el seu valor i riquesa.

La tercera part d'aquesta publicació inclou un gran nombre d'activitats per dur a terme a les aules, les quals serviran per fomentar una visió més àmplia i inclusiva de la diversitat lingüística.

2. Carta europea de les llengües regionals o minoritàries

2.1. Què és la Carta?

La Carta és un acord internacional. Ha estat elaborada per donar suport al desenvolupament de les llengües regionals o minoritàries, com ara, donar l'oportunitat als i les parlants de fer-les servir a les escoles, als llocs de treball, als mitjans de comunicació, a l'àmbit judicial i de l'Administració, o en l'econòmic o el cultural. També vol donar eines als Estats per saber què cal fer per donar aquestes oportunitats als seus i les seves parlants. Qualsevol Estat membre del Consell d'Europa pot signar i ratificar aquest acord, i el Comitè de Ministres del Consell d'Europa convida qualsevol altre Estat a accedir a la Carta. És important destacar que la Carta, a més de ser signada, haurà de ser ratificada perquè entri en vigor. L'any 2018, 25 dels 47 Estats membre del Consell d'Europa havien ratificat la Carta. Vuit Estats més només l'havien signada.

La Carta consta de quatre parts, de les quals només les parts I i II inclouen obligacions relacionades amb la protecció i la promoció de les llengües minoritàries. La part II empara totes les llengües regionals o minoritàries en l'Estat, mentre que les llengües emparades per la part III són decisió de l'Estat en qüestió. Per tant, en alguns casos una llengua només estarà emparada per la part II, per exemple, el francoprovençal a la Confederació Suïssa, o l'aragonès a Espanya. Les parts I i IV fan referència al desplegament d'aquest acord.

2.2. Què són les llengües minoritàries en el sentit de la Carta?

La Carta s'aplica a les llengües regionals o minoritàries tradicionalment parlades en una o més regions d'un Estat. Per l'expressió *llengües minoritàries* hom entén les llengües “usades tradicionalment en un territori d'un Estat per naturals d'aquest Estat que constitueixin un grup numèricament inferior a la resta de la població de l'Estat” i “diferents de la llengua o de les llengües oficials d'aquest Estat; no s'hi inclouen ni els dialectes de la llengua o de les llengües oficials de l'Estat ni les llengües dels immigrants”.

Tot i ser considerades com a llengües minoritàries, pot donar-se el cas que aquestes llengües siguin les llengües majoritàries en la regió on es parlen, però no en l'Estat com a conjunt. Un exemple d'això és el gallec a Galícia (Espanya).

És molt freqüent que les llengües minoritàries tinguin un ús limitat en els estaments públics, com ara escoles, l'àmbit judicial, l'Administració o els hospitals. Així doncs, tant el nombre de parlants com estatus d'oficialitat d'una llengua són criteris decisius a l'hora de considerar-la minoritària o majoritària. Una llengua pot ser dominant en una regió en termes numèrics i tot i així ser una llengua minoritària des del punt de vista de l'estatus d'oficialitat o la visibilitat social en comparació amb altres llengües de l'Estat. En una Europa caracteritzada per una mobilitat extraordinària, el matís “parlades tradicionalment en un Estat” resulta fonamental per entendre que les llengües de les immigracions recents no estan protegides per la Carta.

La minorització d'una llengua pot tenir l'origen en diversos factors. En alguns casos, es tracta de regions dels Estats europeus on tradicionalment es parla una llengua diferent a la de l'Estat (per exemple, el gal·lès al Regne Unit o el frisó als Països Baixos). Un altre factor és que al llarg de la història d'Europa, les fronteres han canviat constantment i alguns territoris sovint han pertangut a diferents Estats (és el cas del lituà a la República de Polònia i del polonès a Lituània o de l'alemany a la República de Polònia). Un altre factor obvi és el de la mobilitat, és a dir, l'increment del nombre de persones que es traslladen a treballar o viure a un altre territori. En aquest cas, la seva llengua serà vista com una llengua immigrant minoritària, una tipologia que la Carta no empara.

Per bé que els criteris territorials són fonamentals en considerar les llengües emparades per la Carta, hi ha altres llengües a Europa que manquen de territori però que històricament són parlades per ciutadans i ciutadanes de l'Estat en qüestió. Aquestes llengües, denominades llengües no territorials, també son emparades per la Carta, en concret, l'ídix i la llengua de les comunitats romanís, estesa arreu d'Europa durant centenars d'anys i la vitalitat de la qual és desigual entre els Estats. El nombre de llengües

protegides pels Estats respectius varia d'una a vint. Per exemple, Dinamarca protegeix només una llengua, mentre que Bòsnia i Hercegovina en protegeix quinze i Romania, vint.

2.3. Per què és necessària la Carta?

L'objectiu de la Carta és canviar la situació actual i garantir que les oportunitats d'ús de les llengües tradicionals regionals o minoritàries són reals, i no només es donen en l'àmbit familiar. En altres casos, també contribueix a que els i les parlants aprenguin la llengua dels avis i àvies, ja que a casa no en tenen oportunitat.

Això no obstant, aprendre una llengua minoritària no és suficient. És important garantir-ne la presència en altres àmbits, com ara el de la justícia, l'Administració, els mitjans de comunicació, la cultura, l'economia o l'àmbit social.

L'objectiu principal de la Carta és que la població pugui aprendre una llengua no només a l'aula. També té el propòsit de donar-los i donar-les l'oportunitat de desenvolupar les habilitats lingüístiques llegint notícies i llibres, escoltant cançons, veient obres de teatre o pel·lícules o, en ser periodistes, directors i directores de cinema i artistes.

2.4. Com funciona la Carta?

Quan un Estat ratifica la Carta, analitza —en el sentit de la Carta— quines llengües regionals o minoritàries es parlen en el país i que es promouran sota l'acord. També es demana que l'Estat esculli de la llista d'obligacions derivades de la Carta sobre les diverses àrees, com ara l'educació, l'Administració de justícia, els mitjans de comunicació, l'Administració, la cultura, el comerç i els intercanvis transfronterers (obligacions totes elles contingudes a la part III de la Carta). Per exemple, un Estat pot escollir que s'estudiïn totes o algunes assignatures escolars en aquesta llengua o que s'estudiï la llengua minoritària com a assignatura en sí. Respecte dels mitjans de comunicació, i fent servir un altre exemple, un Estat pot escollir finançar la creació de tot el canal de televisió o ràdio en la llengua minoritària o donar només suport a programes concrets. Per tal de decidir fins on s'ha d'arribar en un àmbit específic de l'esfera pública, l'Estat haurà de consultar amb els parlants de la llengua minoritària, per exemple, a través de les organitzacions no governamentals (ONG).

L'altre opció és que l'Estat indiqui quines llengües regionals o minoritàries seran emparades només per la part II de la Carta. Aquesta part de la Carta inclou la promoció de les llengües minoritàries en els mateixos àmbits de l'esfera pública que s'indiquen en la part III, però es formulen en termes més generals i tots han de ser signats. Per exemple, un Estat està obligat a proporcionar l'ensenyament de la llengua minoritària en tots els nivells adequats de l'educació. En aquest cas, l'Estat, juntament amb els i les parlants de la llengua minoritària, decideix la millor manera d'ensenyar i estudiar aquesta llengua i a quins nivells de l'educació.

Els Estats adherits a la Carta hauran d'informar el Consell d'Europa de l'aplicació del conveni. A partir de l'1 de juliol de 2019, hauran de presentar un informe detallat sobre les mesures prioritàries adoptades, de manera periòdica cada cinc anys i, després d'aquest, en intervals de dos anys i mig. Un cop rebut l'informe, una delegació del Comitè d'Experts de la Carta visitarà el país per parlar amb les ONG de la llengua minoritària i amb les autoritats governamentals, per tal d'avaluar quines mesures s'han desplegat i si

se n'han obtingut resultats.

Després de la visita, el Comitè d'Experts elaborarà el seu propi informe d'avaluació, que serà lliurat a l'Estat per fer-ne possibles comentaris. El procés acaba amb l'adopció, per part del Comitè d'Experts, de recomanacions de les accions més immediates necessàries per millorar la situació de les llengües minoritàries a l'Estat i amb la publicació de l'informe.

PART B. ESTUDIS DE CAS: CONFEDERACIÓ SUÏSSA, ESPANYA I REPÚBLICA DE POLÒNIA

Cadascun dels 25 Estats que han ratificat la Carta en els vint anys que ha estat vigent té el seu propi context històric, la seva diversitat cultural i el seu marc legal. Per qüestions d'espai, aquesta publicació conté informació de només tres Estats que, sense haver perdut la seva singularitat, constitueixen exemples paradigmàtics. Aquests Estats són la Confederació Suïssa, Espanya i la República de Polònia. El principal criteri emprat per justificar aquesta selecció ha estat l'estructura administrativa de l'Estat. La Confederació Suïssa es pot considerar un model d'Estat federal, on cada cantó disposa de molta autonomia, inclosa una Constitució pròpia (similar a les d'Àustria o Alemanya). Espanya és un Estat format per diverses autonomies amb força descentralització, incloent-hi les competències lingüístiques, les quals estan regides, principalment, per les regions, denominades *comunitats autònomes*. Finalment, la República de Polònia és un exemple d'Estat centralitzat, en certa manera semblant a molts Estats que han ratificat la Carta.

3. Confederació Suïssa

3.1. Antecedents

Al llarg del temps, la Confederació Suïssa ha passat de ser una aliança entre tres cantons, el 1291, a l'actual confederació fortament descentralitzada de 26 cantons. El primer territori francòfon de ple dret que es va unir a la federació va ser el cantó bilingüe Friburg (Freiburg), l'any 1481. Els darrers tres cantons, Valais (Wallis), Neuchâtel i Ginebra, es van unir l'any 1815. L'últim canvi en els cantons es va produir amb la creació del cantó de Jura el 1978, que va separar del cantó bilingüe de Berna (Berne). Aquella federació poc definida que va existir fins la Revolució Francesa era una entitat de parla alemanya. Això no obstant, no va germanitzar mai ni els cantons aliats ni els territoris ocupats. En 17 dels 26 cantons, l'alemany és la llengua oficial en els àmbits del cantó i local, i en 3 altres ho és el francès. En 2 cantons, el francès (a Jura) i l'italià (a Ticino) són, respectivament, les llengües oficials en l'àmbit del cantó, mentre que l'alemany es fa servir en una municipalitat, en cada cas. 3 cantons són bilingües (francès i alemany) i 1 és trilingüe (alemany, romanx i italià).

La situació federal i el principi de subsidiarietat del país format per 26 cantons, els quals tenen tots una Constitució, un parlament i un Govern, i són sobirans pel que fa a l'educació i la cultura —entre altres temes sensibles a la llengua—, es consideren una garantia de cohesió social i de protecció i conservació de totes les llengües nacionals. La Confederació Suïssa va promulgar una llei lingüística l'any 2007, i una ordenança sobre la llengua el 2010, la qual estableix les bases de les disposicions de l'article 70 de la Constitució federal pel que respecta les llengües oficials.

Articles sobre diversitat lingüística i l'ús de les llengües a la Constitució federal (1999)¹

Preàmbul

...

Determinats a conviure amb consideració mútua i respecte per la diversitat

...

Art. 4 Llengües nacionals

Les llengües nacionals són l'alemany, el francès, l'italià i el romanx.

Art. 18 Llibertat d'elecció de la llengua

Es garanteix la llibertat de fer servir qualsevol llengua.

Art. 31 Privació de llibertat

2. Tota persona que es vegi privada de la seva llibertat té el dret de ser informada, de manera immediata i en una llengua que compregui, de les raons d'aquesta privació i dels seus drets.

Art. 69 Cultura

3. [La Confederació] tindrà en compte en el compliment de les seves atribucions, la diversitat cultural i lingüística del seu país.

Art. 70 Llengües

1. Les llengües oficials de la Confederació són l'alemany, el francès i l'italià. El romanx també és una llengua oficial en les relacions que la Confederació mantingui amb persones de parla romanx.

2. Els cantons determinaran les seves llengües oficials. Amb la finalitat de preservar l'harmonia entre les comunitats lingüístiques, els cantons respectaran la distribució tradicional de les llengües, i tindran presents les minories lingüístiques autòctones.

3. La Confederació i els cantons fomentaran la comprensió i els intercanvis entre les comunitats lingüístiques.

4. La Confederació donarà suport als cantons plurilingües en el compliment de les seves atribucions particulars.

5. La Confederació donarà suport a les mesures que prenguin els cantons de Graubünden i de Ticino, per preservar i promocionar el romanx i l'italià.

Art. 175 Composició i elecció

4. En l'elecció del Consell Federal [govern federal], cal assegurar una representació adequada de les diverses regions geogràfiques i lingüístiques del país.

Diversos textos legals d'àmbit nacional fan referència a les llengües i al multilingüisme, com ara en els àmbits dels mitjans de comunicació, d'assemblea general, d'educació o de cultura. Tots els cantons multilingües tenen atribucions, en diversos graus, pel que fa a l'ús de les respectives llengües oficials i altres varietats en les respectives constitucions i sistemes legislatius.

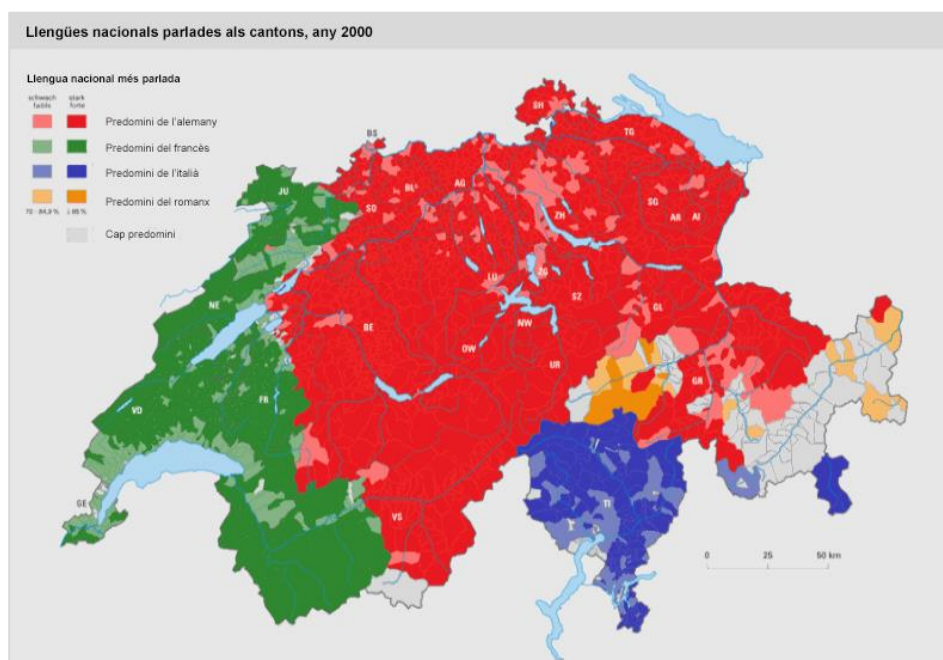
¹ Atès que el català no és una llengua oficial de la Confederació Suïssa, aquesta és una traducció no oficial amb finalitats informatives i sense valor jurídic.

El cantó dels Grisons (Graubünden/Grischun/Grigioni) té una llei lingüística (2006) i una ordenança lingüística (2007), les quals regulen les consideracions relatives a la traducció i l'ús de les tres llengües oficials com a llengües en els àmbits administratiu, polític i educatiu, així com a la promoció i protecció de les dues llengües minoritàries dels cantons, el romanx i l'italià.

Segons la Conferència de Directors Cantonals d'Educació Pública, que, atès que no existeix un Ministeri d'Ensenyament d'àmbit nacional, coordina les qüestions relatives a l'educació, tots els estudiants i totes les estudiants han d'aprendre, com a mínim, dues llengües estrangeres en l'etapa d'educació obligatòria (una llengua nacional i l'anglès), la cronologia de les quals ha estat objecte d'intensos debats entre les comunitats lingüístiques. L'aprenentatge d'aquestes llengües ha de garantir la mobilitat, així com els contactes socials, culturals i econòmics tant en el país com fora d'aquest. Els organismes nacionals i cantonals s'encarreguen d'organitzar intercanvis i activitats escolars per a estudiants i el personal docent més enllà de les fronteres.

La Confederació Suïssa té una població total de prop de 8,4 milions d'habitants, el 63% dels quals fan servir l'alemany; el 22,7%, el francès; el 8,1%, l'italià; el 0,5%, el romanx, i el 23,3%, altres llengües (Oficina Estatal d'Estadística, 2015). Al voltant del 25% de la població no té passaport suís, el 36,8% d'habitants menors de 15 anys té origen migrant i un 21,5% té com a llengua principal una o diverses llengües diferents a les nacionals. Les "llengües principals" no nacionals són l'anglès, el portuguès, l'albanès, el serbi, el croat i el castellà.

Mapa 1. Distribució geogràfica de les quatre llengües nacionals

Font: Oficina Federal Suïssa d'Estadística.

A més de les llengües immigrants, la Carta també exclou “els dialectes de la llengua o llengües oficials de l'Estat” (art. 1.a). En un país amb una àmplia varietat lingüística entre les comunitats lingüístiques, això és crucial. Les varietats alemanyes de la Confederació Suïssa —que divergeixen notablement de l'alemany estàndard suís, el parlen totes les classes socials, tant en zones rural com urbanes, en tots els estaments socials, i que també es fan servir en escrits de caràcter informal, especialment en comunicació i xarxes socials, i en activitats literàries i culturals— no estan emparades de manera independent per la Carta sinó com a part de l'alemany en aquelles àrees on l'alemany està emparat per la Carta. Passa el mateix amb els dialectes italians del cantó de Ticino, el llombard alpi i el llombard occidental, i al cantó dels Grisons (Graubünden/Grischun/Grigioni), variants del llombard alpi amb influències diverses del romanx.

Amb respecte del romanx, una llengua usada per unes 50.000 persones i emparentada amb el ladí i el friülès (Itàlia), la Carta empara les cinc formes escrites, les varietats orals i el *Rumantsch Grischun*, la llengua estandarditzada i unificada que va ser desenvolupada el 1982 per Heinrich Schmid, romanista (Zuric). Tanmateix, no està acceptat de manera unànime, especialment en l'àmbit educatiu.

El romanx va ser una llengua nacional fins l'any 1938, acceptat per una gran majoria (91,6%) i per tots els cantons en una votació nacional, com a resposta contra el feixisme i els moviments irredemptistes. El nombre de parlants del romanx està decreixent, però; en molts àmbits, resulta imprescindible la creació d'un equip d'alemany suís i d'alemany estàndard, per tal que tots els parlants i totes les parlants siguin, com a mínim, bilingües romanx-alemanys, i, en molts casos, adquireixen competències també en italià, francès i anglès.

En la part francòfona de la Confederació Suïssa, el francoprovençal (denominat *patois* pels seus i les seves parlants) és considerat pels lingüistes com una llengua separada i independent del gal·loromànic des del segle XIX. El cinquè informe d'avaluació (2013) sobre el desplegament de la Carta a la Confederació Suïssa instava les autoritats suïsses a analitzar si el francoprovençal és una llengua regional o minoritària. El sisè informe d'avaluació (2017) conclouia el següent: “Sembla haver-hi un consens general entre la societat suïssa que el francoprovençal és una llengua en sí mateixa, la qual s'ha emprat tradicionalment a Suïssa, per tant, la part II li és d'aplicació” (2016: 19). El Comitè de Ministres va recomanar a les autoritats suïsses de “reconèixer el francoprovençal com a llengua regional o minoritària tradicionalment emprada a la Confederació Suïssa i a aplicar-ne les atribucions de la part II, amb la cooperació dels parlants i de les parlants” (2016: 23). Així doncs, en el setè informe, les autoritats suïsses van declarar que tenien la voluntat de protegir i promoure el francoprovençal i també el que s'anomena *franc-comtois*, emprat en el cantó de Jura (2018: 13), amb el qual comparteix les mateixes característiques sociolingüístiques i que consta en la seva Constitució com a patrimoni cultural.

3.2. La Confederació Suïssa i la Carta

La Confederació Suïssa va signar la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries l'any 1993, i la va ratificar el 1997; va entrar en vigor al país l'any 1998. El cas suís és un cas particular, en el sentit que les dues llengües emparades per la part II, l'italià i el

romanx, són llengües regionals en l'àmbit federal, juntament amb l'alemany i el francès, i també llengües regionals en l'àmbit cantonal —l'italià i el romanx en el cantó oficialment trilingüe dels Grisons (Graubünden/Grischun/Grigioni) i l'italià al cantó de Ticino—.

A més, l'italià és també una llengua oficial en l'àmbit federal, juntament amb l'alemany i el francès, mentre que el romanx es considera llengua semioficial en l'àmbit estatal. En aquest sentit, les dues llengües de la part III, l'italià i el romanx, no són llengües regionals o minoritàries, sinó que es consideren llengües oficials menys difoses en el conjunt o en una part del territori (cf. Art. 3, § 1 de la Carta). La Confederació Suïssa té raons tant de caràcter nacional com de caràcter internacional per ratificar la Carta. Des del punt de vista nacional, vol preservar el quadrilingüisme nacional, que és el principal objectiu de la seva política lingüística; des del punt de vista internacional, està compromès a resoldre les qüestions relatives amb el pluralisme cultural i la protecció de les minories a Europa.

A la part II, les quatre llengües nacionals estan protegides en la mesura que estan integrades en un context minoritari, com ara en els cantons multilingües (el francès al cantó de Berna/Berne o l'alemany als cantons de Friburg/Freiburg i de Valais/Wallis) i en els enclavaments lingüístics propers a les fronteres lingüístiques (l'alemany a Bosco-Gurin, al cantó de Ticino, i a Ederswiler, al cantó de Jura). La llengua no territorial del poble nòmada ienix (prop de 35.000 persones), un poble assentat, i amb un estil de vida seminòmada o nòmada, també està emparada per la part II, de la mateixa manera que el francoprovençal i en *franc-comtois*.

La majoria de les recomanacions fetes pel Comitè de Ministres tenen a veure amb la protecció del romanx, especialment en els àmbits judicial i administratiu. També fan referència a l'ús administratiu de l'italià en el cantó dels Grisons (Graubünden/Grischun/Grigioni); al cantó de Ticino, en canvi, la situació de l'italià és excel·lent. El Comitè d'Experts elogia els esforços fets respecte al romanx tant en els mitjans de comunicació com en l'àmbit educatiu.

3.3. Reptes futurs

El repte per a la Confederació Suïssa és protegir i promoure encara més l'italià i el romanx, especialment fora de les zones tradicionals dels cantons dels Grisons (Graubünden/Grischun/Grigioni) i de Ticino, i promoure entre els i les no parlants l'aprenentatge d'aquestes llengües minoritàries. L'italià també hauria de ser més usat en la política federal i en l'Administració. En els tres cantons bilingües, tant l'alemany com el francès s'han de protegir quan són minoritzats en els àmbits cantonal, de districte i municipal. Les futures unions municipals en el cantó dels Grisons (Graubünden/Grischun/Grigioni) i pel que fa a les fronteres lingüístiques també poden afectar i afeblir la situació de llengua minoritària, per la qual cosa se n'ha de fer un plantejament i un posterior seguiment. Els canvis actuals en els mitjans de comunicació, com ara la concentració o desaparició de diaris, també poden perjudicar greument les llengües minoritàries, per tant, cal trobar solucions per reforçar aquest àmbit tan important.

S'ha de dissenyar un full de ruta per a la protecció i la revitalització del francoprovençal i del *franc-comtois*, i també de l'alemany a Bosco-Gurin (Ticino), on la majoria de la

població parla l'antic *Ggurijnartitsch*, un dialecte del *walser* seriosament amenaçat. Pel que fa al romanx a les escoles, sembla que s'ha trobat un *modus vivendi* entre l'ús de les llengües tradicionals i el *Rumantsch Grischun*.

4. Espanya

4.1. Antecedents

Des que va esdevenir un Estat modern, Espanya ha estat un territori multilingüe. De fet, moltes de les llengües que actualment es parlen en les diverses comunitats autònomes ja existien abans de la configuració de l'Estat; no ha estat fins fa ben poc que se'ls ha reconegut l'estatus llengües legitimades. L'avenç més important va tenir lloc durant les últimes dècades del segle XX, amb el canvi de règim, que va passar de dictadura a monarquia parlamentària. Durant el període dictatorial a Espanya sota el règim de Franco (1939-1975), les llengües diferents del castellà van patir una forta discriminació i repressió, i se'n marginava l'ús en públic. Es castigava i oprimia aquells qui parlessin una llengua minoritària en públic.

La Constitució espanyola (1978) va donar lloc a un període més avantatjós per a les llengües diferents del castellà, malgrat que encara existeixen diferències notables entre aquestes. Mentre que els estatuts d'autonomia d'algunes comunitats donen molt de suport a la protecció i promoció d'aquestes llengües, d'altres s'han mostrat més aviat passius en els darrers 40 anys.

Més que en cap altre Estat d'Europa, la diversitat lingüística a Espanya és un valor que s'ha de reconèixer, respectar i protegir com a patrimoni intangible. La variació en les llengües —tant intralingüística com interlingüística— és una qüestió a la qual cal donar suport en tots els àmbits de la vida, per bé que l'educació té una importància capital. El sistema educatiu és clau per garantir que la diversitat lingüística es promou, es valora i es gestiona de manera efectiva, i que s'imparteix l'aprenentatge de les llengües de manera positiva i creativa, per assolir l'acceptació mútua, una coexistència pacífica i reconeixement en igualtat de condicions.

A més del castellà, l'única llengua oficial d'abast nacional a Espanya, hi ha altres llengües que es parlen diàriament en diverses regions. Algunes les parlen milions de persones, mentre que d'altres es troben, en termes demogràfics, en una situació més delicada. Fins i tots les que són parlades per un nombre més elevat de persones necessiten suport legal i polític, per garantir-ne l'existència a mitjà i llarg termini. A més, algunes d'aquestes llengües gaudeixen d'oficialitat, de reconeixement legal i de força promoció per part dels governs regionals i de les institucions públiques; en canvi, d'altres tenen molt poc reconeixement públic o no en tenen cap, i gairebé no les coneixen els i les habitants del territori on es parla tradicionalment. Hi ha diverses tipologies de llengües: les denominades *llengües territorials* (les que històricament s'han desenvolupat en una zona geogràfica específica de l'Estat) i les denominades *llengües no territorials* (les que s'usen indistintament en qualsevol part de l'Estat).

A Espanya s'usen les següents llengües: amazic, àrab de Ceuta, aragonès, aranès, asturià, basc, caló, català/valencià, gallec, lleonès i portuguès. La situació d'algunes d'aquestes llengües segons la Carta encara està per definir.

Taula 1. Llengües, territoris i estatus d'oficialitat²

Llengua	Territori	Estatus d'oficialitat
Amazic (berber)	Ciutat de Melilla	No oficial
Àrab de Ceuta	Ciutat de Ceuta	No oficial
Aragonès	Aragó	No oficial
Aranès (també denominat occità)	Catalunya (Vall d'Aran)	Oficial
Asturià	Astúries	No oficial
Basc (èuscar)	País Basc	Oficial
	Navarra	Oficial a part del territori
Caló (romaní)	Llengua no territorial	No oficial
Català	Aragó	No oficial
	Illes Balears	Oficial
	Catalunya	Oficial
	València (com a valencià)	Oficial (amb el nom de <i>valencià</i>)
	Múrcia (com a valencià)	No oficial
Gallec	Astúries	No oficial
	Castella i Lleó	No oficial
	Galícia	Oficial
	Extremadura (també denominat <i>fala</i>)	No oficial
Lleonès	Castella i Lleó	No oficial
Portuguès	Extremadura	No oficial

Com es pot observar al mapa següent, les llengües minoritàries es parlen en onze de les disset comunitats autònomes d'Espanya, i en les dues ciutats autònomes de Ceuta i Melilla. De fet, al voltant del 45% de la població a Espanya viu en un territori en el qual es parla una llengua minoritària autòctona. Això no vol dir pas que quasi la meitat de la població d'Espanya parli una llengua minoritària de manera freqüent; tanmateix, indica que un percentatge destacable de la població es troba en un context bilingüe o monolingüe d'una manera o d'una altra.

² A més, a banda d'aquestes llengües, hi ha dues llengües de signes a Espanya, la llengua de signes catalana (reconeguda a Catalunya) i la llengua de signes espanyola (reconeguda a Espanya). Això no obstant, les llengües de signes no estan emparades per la Carta.

Mapa 2. Distribució geogràfica de les llengües minoritàries a Espanya

Font: *Copyleft* sota llicència CC BY-SA 3.0, extret de "Lenguas Iberorromance.PNG" (de Fobos92, de Wikimedia Commons) i adaptat per Víctor Fresco i Fernando Ramallo.

	Amazic
	Àrab de Ceuta
	Aragonès
	Aranès (també denominat <i>occità</i>)
	Asturià
	Basc (èuscar)

	Català/Valencià
	Gallec (inclòs la fala, a Extremadura)
	Lleonès
	Portuguès

L'ús de les llengües minoritàries en els diversos territoris d'Espanya és prou heterogeni. Una part destacable de la població fa ús d'una llengua minoritària de manera freqüent, especialment a Aragó (als territoris on es parla el català), Astúries, les Illes Balears, el País Basc, Catalunya, Ceuta, Extremadura (als territoris on es parla gallec i fala), Galícia, Melilla i València. Les llengües minoritàries menys usades són l'aranès a la Vall d'Aran (Catalunya); l'aragonès a Aragó; el basc a Navarra; el català/valencià a Múrcia; el lleonès a Castella i Lleó, i el portuguès a Extremadura. La majoria de les persones bilingües a Espanya són parlants de llengües minoritàries. Cal destacar que tots els ciutadans i ciutadanes a Espanya són plenament competents en castellà, mentre que no totes les persones nascudes a regions amb llengües minoritàries fan ús de la llengua minoritària en qüestió.

L'amazic a Melilla, l'àrab a Ceuta, el gallec, el fala i el portuguès a Extremadura i el valencià a Múrcia no estan reconegudes als estatuts d'autonomia respectius. Per mantenir, reforçar i restituir-ne la vitalitat, són necessàries polítiques lingüístiques definides.

4.2. Espanya i la Carta

Espanya va signar la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries l'any 1992, però la va ratificar gairebé deu anys més tard, l'any 2001. Anteriorment, algunes llengües ja tenien un grau acceptable de protecció, atès que algunes eren oficials en els seus territoris, juntament amb el castellà, sota els respectius estatuts d'autonomia regionals (vegeu la taula 1). És important destacar que l'article 3.2 de la Constitució espanyola de l'any 1978 garanteix la possibilitat que les llengües minoritàries esdevinguin cooficials "en les comunitats autònomes respectives d'acord amb els seus estatuts [d'autonomia]". Dit d'una altra manera, la Constitució espanyola delega als estatuts d'autonomia de les diverses regions el reconeixement oficial de les llengües minoritàries. Dependrà de les diverses comunitats autònomes legislar (o no) i garantir el dret de les persones d'usar la seva llengua en l'àmbit públic. Algunes comunitats autònomes han posat en pràctica aquesta capacitat de legislar que atorga la Constitució; d'altres, en canvi, no ho han fet.

En el cas d'Espanya es tracta d'una diferència fonamental: per poder desplegar la Carta en la seva totalitat, el seu instrument de ratificació estipula que "Espanya declara que, als efectes previstos en els esmentats articles, s'entenen per llengües regionals o minoritàries les llengües reconegudes com a oficials als estatus d'autonomia de les comunitats autònomes del País Basc, de Catalunya, de les Illes Balears, de Galícia, la Comunitat valenciana i la Comunitat Foral de Navarra". Atès que l'aranès a Catalunya, el català a Catalunya, les Illes Balears i València (com a valencià), el gallec a Galícia i el basc al País Basc i part de Navarra són llengües oficials segons els estatuts d'autonomia respectius, estan emparats per la part II i la part III de la Carta. Altres llengües només estan protegides per la part II, atès que no tenen la condició d'oficials; tanmateix, estan protegides pels estatus d'autonomia respectius. És el cas de l'aragonès i el català a Aragó, de l'asturià a Astúries, del gallec a Astúries i Castella i Lleó i del lleonès a Castella i Lleó. Per últim, algunes llengües també estan emparades només per la part II, però no gaudeixen de cap protecció per part dels estatuts d'autonomia corresponents (per exemple, l'amazic a Melilla o el valencià a Múrcia). A més, la Carta protegeix el caló (una llengua derivada del romaní), com a l'única llengua no territorial.

4.3. Reptes futurs

S'han produït algunes millores des que va entrar en vigor de la Carta, però també s'han fet passos enrere. Les millores es poden veure en el grau de competències adquirides per algunes regions, tot i que hi ha diferències substancials entre aquestes. Tal com s'indica en el quart informe d'avaluació elaborat pel Comitè d'Experts: "Les llengües protegides per la part III de la Carta gaudeixen, en general, de força suport per part de les autoritats regionals i locals. Malgrat que encara persisteixen alguns problemes, s'han assolit la majoria dels compromisos en virtut de la Carta".

Tot i que es troben diferències significatives entre les regions, des de la ratificació de la Carta per part de les autoritats espanyoles (2001), s'han observat millores en els àmbits de l'educació, l'Administració i els serveis públics, els mitjans de comunicació i les activitats i els serveis culturals, especialment pel que fa a les competències que atribuïdes

a les comunitats autònomes. En l'àmbit educatiu s'han fet força millores, tot i que en els darrers anys s'han detectat alguns problemes en determinades comunitats autònomes amb llengües pròpies. Respecte dels mitjans de comunicació (article 11), s'ha avançat força en l'ús de les llengües minoritàries en els mitjans de comunicació digitals. No s'han detectat gairebé problemes en relació amb les activitats culturals, i hi ha hagut un gran compliment dels compromisos adquirits.

Respecte dels reptes principals, es troben bàsicament en l'àmbit judicial (article 9), així com en l'ús de les llengües minoritàries en l'àmbit de l'Administració estatal (article 10). Un problema que es repeteix és la manca de personal que pugui fer ús de les llengües pertinents en determinades àrees de l'Administració estatal, així com en els serveis públics, especialment en el de salut. Això obstaculitza l'ús de les llengües minoritàries en aquests àmbits.

Resulta també significatiu l'increment del castellà en els sistemes educatius (article 8) en aquelles regions amb llengües minoritàries, així com l'estesa dels models educatius trilingües (castellà, anglès i una llengua minoritària) en algunes comunitats autònomes, fet que dificulta el coneixement de la llengua minoritària. Així doncs, abans d'adoptar aquests models educatius, caldria analitzar-los en profunditat, per tal de garantir un ensenyament i un aprenentatge adients de totes tres llengües. Altres problemes estan relacionats amb la presència de les llengües minoritàries en els mitjans de comunicació.

En el cas de les llengües no oficials, una opció que en beneficiaria la protecció seria garantir la seva qualitat d'oficials. Això implicaria la modificació dels estatuts d'autonomia dels territoris on es parlen les llengües, fet que els parlants i les parlants han demanat en repetides ocasions. El futur pròxim d'aquestes llengües és molt incert.

En qualsevol cas, i mentre es prenen mesures sobre aquest assumpte, cal elaborar una base de dades oficial sobre la situació real de les llengües no oficials a Espanya. Per aquest motiu, el quart informe d'avaluació insta les autoritats a proporcionar estadístiques que permetin als responsables polítics, en col·laboració amb els i les parlants, formular polítiques lingüístiques adequades.

En definitiva, es pot dir que s'ha fet molt per donar suport a les llengües regionals d'Espanya, especialment des de les comunitats autònomes mateixes. Sent com és un Estat amb un alt grau de compromís, Espanya hauria de garantir que compleix amb les seves obligacions i que emprèn els reptes adequadament.

5. Polònia

5.1. Antecedents

Amb una història complicada, en la qual en els darrers 200 anys les fronteres s'han anat movent en un espai de temps de poques generacions, l'Estat polonès ha inclòs diversos grups ètnics que viuen a Europa central. L'època comunista de la República de Polònia, que va començar després de la Segona Guerra Mundial i va durar 44 anys, fins al 1989, va ser el moment d'intentar erradicar o, com a mínim, oblidar-se de la naturalesa multiètnica de la societat polonesa.

Un cop la República de Polònia es va oposar al comunisme, el 1990, finalment tenia cabuda el reconeixement dels nombrosos grups ètnics, nacionals i regionals i de les seves llengües i cultures. No sorprèn, doncs, que la normativa polonesa reconegués fins a 14 minories. Aquestes minories es classifiquen en tres grups:

- 1) Minories nacionals (9): armenis, bielorrussos, txecs, alemanys, jueus, lituans, russos, eslovacs i ucraïnesos.
- 2) Minories ètniques (4): caraïtes, *lemkos* (rutens), tàtars i romanís.
- 3) Comunitats que usen una llengua regional (1): caixubis.

Gràcies a la Llei lingüística del 2005³ totes les minories tenien garantits determinats drets relatius a l'ús de les llengües respectives. De fet, quinze llengües minoritàries han estat reconegudes oficialment, és a dir, una per cada minoria reconeguda i la comunitat jueva, amb l'ídix i l'hebreu.

En aquest punt, és important destacar que el polonès és l'única llengua oficial de l'Estat i que no hi ha comunitats autònomes que prevegin l'ús oficial d'altres llengües en l'àmbit públic. No obstant això, a la Constitució de la República de Polònia del 1997 ja es reconeixia a les minories nacional i ètniques la llibertat d'usar i promoure les llengües respectives. La principal novetat de la Llei lingüística del 2005 va ser la concreció sobre com posar a la pràctica aquesta llibertat, concretament pel que fa als àmbits específics de l'esfera pública, com ara l'educació, l'Administració local, la senyalització bilingüe, els mitjans de comunicació i la cultura.

La Llei del 2005 imposa obligacions a l'Estat polonès per tal que aquests drets es puguin exercir i especifica les condicions en què s'apliquen. Per exemple, es pot usar una llengua minoritària per dirigir-se a les autoritats locals en l'àmbit municipal amb la condició que un 20% de la seva població declari que pertany a aquesta minoria en concret. També estableix la normativa i els procediments necessaris per a la denominació bilingüe dels emplaçaments i dels noms de família. La Llei també imposa a l'Estat donar suport i promoure l'educació i la publicació de llibres i butlletins en la llengua minoritària, així com proporcionar mitjans de comunicació i activitats i centres culturals en la llengua minoritària.

Sembla que el context legal de la República de Polònia ofereix unes condicions força favorables per a la promoció de les llengües minoritàries del país. De tota manera, la situació de cada grup minoritari i les seves llengües és bastant diferent i no tan positiu com està concebut a la Llei. El fet que totes les minories representin al voltant del 2% de la població total de la República de Polònia⁴ n'indica ja la situació de "minoría numérica" en comparació amb la societat en general. La majoria de llengües minoritàries del país pateixen, en un grau o en un altre, problemes relacionats amb la vitalitat etnolingüística. La minoria alemanya, malgrat ser la minoria nacional més nombrosa, té problemes relacionats amb la transmissió intergeneracional de l'alemany: molts infants no aprenen l'alemany a casa i, per tant, només l'aprenen a l'escola.

³ Nom complet: Llei sobre minories nacionals i ètniques i les comunitats que usen la llengua regional.

⁴ En el cens de l'any 2011, que permetia la identificació amb dos grups nacionals o ètnics, el 2,26% de la població va indicar una identitat diferent a la polonesa en, com a mínim, una de les eleccions.

Les altres dues comunitats minoritàries més importants (la ucraïnesa i la bielorrussa), tenen aparentment una situació més estable en el sentit que aquelles persones que s'identifiquen amb la minoria també poden utilitzar la llengua minoritària, com és el cas dels grups lituans, rutens i caixubis, tot i que són menys nombrosos. Això no obstant, amb una mobilitat intensa, especialment cap a les grans ciutats i fora de les zones geogràfiques tradicionals, aquestes minories també presenten un risc potencial de trencar la transmissió intergeneracional de les llengües respectives. En el cas dels grups minoritaris menys nombrosos de la República de Polònia, o bé ja no fan ús de les llengües (tàtar i caraïta), o bé representen un nombre molt baix de parlants (txec, eslovac, ídix i hebreu), o bé aquelles persones que tenen competències en una llengua minoritària són més aviat les noves generacions d'immigrants que no pas els membres de la minoria tradicional (armeni i rus). Probablement les que gaudeixen de millors condicions respecte de la seva vitalitat són les llengües usades per les comunitats romanís a la República de Polònia. Tanmateix, atès que les seves llengües es consideren no territorials, és difícil exercir-ne el dret a l'ús davant les autoritats locals (com és el cas de l'armeni, l'ídix i l'hebreu).

En teoria, el dret a usar les llengües minoritàries establert per la llei polonesa ha d'ajudar a revertir les tendències negatives i fomentar l'ús de les llengües minoritàries. Però, en la pràctica, depèn molt de l'habilitat de la mateixa comunitat minoritària d'exercir prou pressió, especialment, sobre les autoritats locals. Tenint en compte que hi ha molt poques localitats on les minories assoleixin el llindar del 20%, i que només la minoria lituana representa una majoria en un districte petit, queda patent per què l'exercici dels drets consagrats en el marc legal ensopega amb els problemes pràctics.

I un altre problema que sembla frenar la promoció de les llengües minoritàries a la República de Polònia és la poca consciència que té la resta de la població sobre les minories. Pel que fa a l'Administració local, de vegades això es tradueix en manca de coneixement sobre els drets dels i les parlants de les llengües minoritàries i, per tant, de les obligacions que s'imposen a les autoritats. Pel que fa a la ciutadania mitja polonesa, es tradueix o bé en molt poca consciència sobre la naturalesa multiètnica de la societat polonesa o bé en estereotips o, en el pitjor dels casos, en actituds hostils envers les minories.

5.2. Polònia i la Carta

La República de Polònia va signar la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries l'any 2003, i la va ratificar el mes de juny de l'any 2009. En la declaració oficial que va fer en el seu moment, indicava la intenció d'aplicar la Carta d'acord amb els drets consagrats en la llei sobre les minories del 2005. D'una banda, això va significar que les quinze llengües regionals o minoritàries reconegudes quedaven emparades per la Carta.⁵ D'altra banda, prendre el contingut de la llei esmentada com a guia també va tenir com a resultat que totes les llengües quedaven emparades pel mateix conjunt de garanties de la part III, en lloc d'intentar ajustar la selecció a la situació particular de cadascuna de les llengües. En els paràgrafs següents s'indicaran els apartats més significatius sobre la promoció de les llengües minoritàries continguts en la Carta.

⁵ Finalment, hi ha catorze llengües emparades per la Carta, ja que el Comitè d'Experts va considerar que l'hebreu no compleix els requisits de llengua usada com a mitjà tradicional de comunicació.

Quant a educació, la República de Polònia va decidir optar per l'opció més ambiciosa; entre altres, l'Estat es va autoimposar sufragar l'ensenyament en la llengua regional o minoritària per a totes les llengües emparades; els infants havien d'estudiar gairebé totes les assignatures escolars en la seva llengua regional o minoritària durant l'etapa d'educació obligatòria. Actualment, només hi ha dues llengües que es fan servir com a llengües vehiculars educatives: el lituà i l'ucraïnès. Amb l'ucraïnès es viu una situació paradoxal, ja que és la llengua vehicular educativa en aquelles zones on no és tradicional, en llocs de l'oest de la República de Polònia on una gran part de la població ucraïnesa es va veure obligada a traslladar-se després de la Segona Guerra Mundial. La minoria alemanya ha estat lluitant per establir un sistema educatiu bilingüe en els seus territoris tradicionals, però, lamentablement, encara no ha tingut èxit. Des d'un punt de vista legal, a la República de Polònia és teòricament possible proporcionar l'ensenyament en totes les llengües minoritàries, i el sistema de finançament és bastant generós.⁶ Malgrat això, fins ara cobreix l'ensenyament de les llengües regionals o minoritàries com a assignatures per al bielorús, l'alemany, el caixubi, el rutens i l'ucraïnès en les zones tradicionals respectives. Moltes de les llengües minoritàries es poden estudiar a la universitat, en llicenciatures o màsters (per exemple, l'alemany, l'ucraïnès, el lituà o el rus), però això no implica necessàriament l'adquisició d'un títol oficial que permeti l'ensenyament de la llengua minoritària o en la llengua minoritària.

Pel que fa a l'Administració, la República de Polònia es va autoimposar l'acceptació de sol·licituds orals o escrites en la llengua regional o minoritària en l'àmbit de l'Administració local. Actualment, és possible dirigir-se a les autoritats municipals, oralment o per escrit (i rebre'n una resposta), en alemany, caixubi, lituà i bielorús. Hi ha denominacions bilingües dels emplaçaments per als districtes on es parla l'alemany, el caixubi, el lituà, el bielorús i el rutens.

Tal com es consagra a la llei sobre les minories, l'Estat polonès s'ha autoimposat donar suport als mitjans de comunicació en llengües minoritàries. La majoria de les comunitats minoritàries tenen almenys una publicació periòdica finançada per l'Estat. Només una d'elles, un setmanari ucraïnès, encaixa en la definició de *diari* en el sentit de la Carta. Hi ha alguns programes de televisió i ràdio dirigits a determinades minories, però no ofereixen una programació regular i a més se'ls ha criticat pel seu contingut.

Es fan diverses activitats culturals i també existeixen centres culturals finançats per l'Estat i disponibles per a totes les llengües minoritàries. L'únic problema és que el finançament està basat en projectes, fet que dificulta el manteniment d'institucions culturals per a minories.

⁶ Es pot concedir fins a un 150% del finançament educatiu estàndard per alumne/a en escoles molt petites on es fa l'ensenyament de la llengua minoritària.

Tenint presents la ratificació de la Carta i els continguts de la Llei de les minories, des d'un punt de vista legal, és evident que les llengües minoritàries es consideren un valor important i part del patrimoni cultural polonès. També es té en consideració la veu dels parlants i les parlants de les llengües minoritàries, mitjançant trobades regulars d'una comissió mixta del Govern i representants de les comunitats minoritàries. Això no obstant, les qüestions minoritàries reben poca cobertura en el gruix dels mitjans de comunicació dirigits a tota la societat polonesa.

5.3. Reptes futurs

Respecte del compliment de les obligacions de la Carta, els aspectes següents són els que requereixen una resolució més urgent:

- Proporcionar un ensenyament en les llengües minoritàries per aquells i aquelles parlants que ho sol·licitin.
- Ampliar l'ensenyament de les llengües minoritàries com a assignatures per garantir-ne la continuïtat durant tota l'etapa educativa obligatòria en totes les llengües emparades per la Carta a la República de Polònia.
- Mantenir els diaris i d'altres mitjans de comunicació (per exemple, els mitjans de comunicació digitals).
- Mantenir un finançament regular per a les activitats culturals.
- Ampliar el nombre de districtes on poder instal·lar topònims bilingües i on poder dirigir-se a les autoritats locals en la llengua minoritària.

Per a les llengües regionals o minoritàries a la República de Polònia relativament “més fortes”, com ara l'alemany, l'ucraïnès, el bielorús, el lituà, el caixubi, el rutens o el romaní, la selecció dels compromisos de la Carta establerts per la República de Polònia pot servir d'orientació útil sobre la direcció en què han d'anar les mesures de promoció i també per establir estratègies a mitjà termini. Per aquelles que es troben en una situació molt dèbil, com ara l'armeni, el txec, l'eslovac, el caraïta, el tàtar o l'ídix, el compliment de moltes de les obligacions contretes és, lamentablement, una tasca difícil. La consulta amb les entitats representats dels parlants i les parlants, però, és fonamental per trobar solucions flexibles que permetin adaptar-se el millor possible a la situació concreta de cadascuna d'aquestes llengües.

De l'anàlisi feta sobre la situació legal de la promoció de les llengües minoritàries a la República de Polònia se'n extreu una imatge molt positiva. Resulta essencial per reconèixer un patrimoni multiètnic ric, tant entre la societat polonesa com entre la resta de la ciutadania en general. Tanmateix, per al gruix de la societat polonesa en general encara és un repte, però si és possible conscienciar sobre el valor de les cultures i les llengües minoritàries en la societat polonesa en general, també serà més fàcil superar la bretxa entre els drets i el seu desplegament real.

PART C. ACTIVITATS EDUCATIVES

Aquest apartat pretén ser un complement a tot allò de què s'ha parlat anteriorment. Conté tot un seguit d'activitats que es poden fer a l'aula. Es tracta d'una sèrie d'activitats concebudes des d'una perspectiva flexible, de diversa durada, segons el que el professorat consideri més adient. Algunes es poden dur a terme durant una jornada escolar; d'altres requereixen de certa continuïtat temporal. Tenint present que a Europa es troben sistemes educatius diversos, es recomana que cada escola/regió adapti les activitats als diversos tipus d'ensenyament. La majoria de les activitats estan pensades per a estudiants d'entre 11 i 16 anys.

Es proposen les següents activitats:

- Activitat 1: Què es una llengua minoritària?
- Activitat 2: Prejudicis lingüístics
- Activitat 3: Biografia d'un parlant famós o d'una parlant famosa d'una llengua minoritària
- Activitat 4: Dia/dies o setmana de la llengua minoritària
- Activitat 5: Toponímia, paisatge lingüístic i denominació d'emplaçaments en una llengua minoritària
- Activitat 6: Editatò en una llengua minoritària
- Activitat 7: Nous i noves parlants de llengües minoritàries
- Activitat 8: Varietat de sistemes d'escriptura de les llengües minoritàries
- Activitat 9: Llengües no territorials
- Activitat 10: Llengües de signes

ACTIVITAT 1: QUÈ ES UNA LLENGUA MINORITÀRIA?

Introducció	En tots els països europeus, a banda de les llengües oficials, que gaudeixen d'un estatus d'oficialitat i de protecció i que són socialment legítimes, també s'usen altres llengües de manera tradicional. Aquestes llengües s'anomenen <i>llengües minoritàries</i>, les quals sovint no tenen ni la protecció legal ni la legitimitat social de què gaudeixen les llengües majoritàries o oficials de tot l'Estat. En molts casos, les llengües minoritàries són usades per un nombre limitat de parlants. De fet, prop del 50% d'aquestes llengües tenen menys de 10.000 parlants. Tot i que existeixen des de fa centenars d'anys o, fins i tot, milers, els canvis que ha anat patint Europa en les darreres dècades ha fet que, en un període curt de temps, gairebé totes les llengües minoritàries han esdevingut llengües vulnerables, fet que posa en greu perill la seva existència a curt i mitjà termini. D'entre les llengües amb menys de 10.000 parlants incloses en l'Atlas UNESCO de les llengües del món en perill (www.unesco.org/languages-atlas), una gran majoria es troben clarament en perill de desaparició. En molts casos, aquesta tendència podria canviar amb una política lingüística definida. Com qualificar una llengua com a minoritària Tot i que la majoria de les llengües minoritàries tenen pocs parlants, el criteri quantitatiu no és l'únic que s'ha de tenir en compte per qualificar una llengua com a minoritària. De fet, hi ha llengües minoritàries amb milions de parlants, de vegades més que algunes llengües majoritàries. Per tant, juntament amb el criteri quantitatiu, cal també tenir-ne present l'estatus d'oficialitat, és a dir, el reconeixement implícit o explícit d'oficial d'una llengua en un Estat determinat. Segons el Consell d'Europa,⁷ s'han de donar les condicions següents perquè una llengua sigui considerada llengua minoritària. - Ha de ser una llengua tradicionalment usada dins un territori determinat d'un Estat per la ciutadania d'aquell Estat que representi un grup numèricament més petit que la resta de la població de l'Estat. - Ser una llengua diferent de la llengua oficial o llengües oficials de tot l'Estat. - No inclou dialectes ni de la llengua oficial o llengües oficials de l'Estat ni de les llengües immigrants. Cal recordar que la referència és la població total de l'Estat i no la població del territori concret on es parla la llengua. L'exemple següent il·lustra aquest matís: el gallec és una llengua oficial a Galícia (una comunitat autònoma d'Espanya). En aquest territori, el gallec té més parlants que el castellà, l'única llengua oficial de l'Estat espanyol. A causa de les diferències en l'estatus d'oficialitat en tot l'Estat, el gallec és una llengua minoritària i en una clara situació de vulnerabilitat, a diferència del castellà.
Exercici	Presentar el concepte de llengües minoritàries al gruix de la població.
Objectius	Alumnes: - Adquirir un concepte positiu de les minories en general i de llengües minoritàries en particular. - Identificar totes les llengües regionals o minoritàries de l'Estat. - Buscar exemples de trets orals i escrits de les llengües minoritàries.
Curs/edat	En funció del grau de complexitat i abstracció de l'exercici, entre 12 i 16 anys.
Metodologia	El/la docent fa una breu descripció, en el sentit de la Carta, de totes les llengües regionals o minoritàries usades en l'Estat, valent-se de dades estadístiques dels cens o d'altres dades oficials de la regió o l'Estat. Es recomana consultar els informes del Comitè d'Experts de la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries (disponibles a www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-

⁷ Vegeu l'article 1 de la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries.

	languages/reports-and-recommendations). • Reflexió i debat (a l'aula).
Durada	Entre 2 i 4 classes.
Matèries que es treballen	Llengües maternes i estrangeres, història i ciències socials.
Modalitat de treball	Tot el grup i per parelles.
Material	Mural (pòster en cartolina gran) i presentació digital.
Fonts d'informació	Biblioteca, contactes personals, entrevistes i internet.
Avaluació	Presentació del mural; docent i autoavaluació.
Activitats complementàries	• Penjar el mural en els passadissos de l'escola. • Publicar el mural en el diari de l'escola.

ACTIVITAT 2: PREJUDICIS LINGÜÍSTICS

Introducció	La diversitat lingüística ha estat objecte d'infinitat de debats, de vegades basats en prejudicis i mites, que cal vèncer des del sistema educatiu. Els prejudicis lingüístics són valoracions o opinions sobre les llengües que no es basen en proves reals sinó en estereotips simplificants i generalistes. Acostumen a ser tòpics sorgits de la ignorància i la por a la diferència. Per aquest motiu, no és fàcil fer-los desaparèixer, perquè els arguments que es fan servir per desactivar-los no s'accepten com a vàlids. En molts casos, exerceixen una influència notable en l'estatus i el prestigi social dels parlants i de les parlants. Tanmateix, qualsevol tipus de classificació de les llengües determinada per una jerarquia que va des de l'excel·lència/utilitat fins a la insignificança, com és sovint el cas, només parteix de prejudicis i no té cap base científica. Segons l'article 7.2 de la Carta, cal eliminar qualsevol diferenciació, exclusió, restricció o preferència injustificades respecte de l'ús d'una llengua regional o minoritària.
Exercici	Detectar prejudicis lingüístics i aportar arguments per combatre'ls i desactivar-los.
Objectius	Alumnes: • Ampliar la seva consciència lingüística. • Poder detectar prejudicis lingüístics. • Adquirir arguments fundats en favor de la igualtat de les llengües.
Curs/edat	Segon cicle d'educació secundària obligatòria (14-16 anys).
Metodologia	• Presentació del tema. • Detecció d'alguns prejudicis (sobre les llengües o la societat en general). • Redactar una llista de cinc prejudicis sobre les llengües i lliurar-la als i les alumnes per fer un debat. Es faran dos grups: un a favor i un altre en contra. Després es canviaran els papers. • Cada alumne farà servir aquesta mateixa llista per fer preguntes als membres de la seva família i esbrinar, així, si hi estan d'acord o no i per quin motiu. • Detectar actituds discriminatòries envers les minories lingüístiques i proposar mesures per millorar el reconeixement que donen a les seves llengües i, encara més important, als seus parlants i les seves parlants.
Durada	Entre 2 i 4 classes.
Matèries que es treballen	Llengües maternes i estrangeres, història, geografia, ciències socials i projecte interdisciplinari.
Modalitat de treball	Tot el grup, per parelles, a casa i individual.
Material	Mural (pòster en cartolina gran) i presentació digital.
Fonts d'informació	Biblioteca, mitjans de comunicació, entrevistes i internet.
Avaluació	Presentació del mural; docent i autoavaluació.
Activitats complementàries	• Penjar el mural en els passadissos de l'escola. • Publicar el mural en el diari de l'escola.

Alguns exemples

Prejudici	Arguments en contra
El monolingüisme és quelcom normal, mentre que la diversitat lingüística és una excepció, en termes de territori i població.	El monolingüisme és l'excepció. Trobar un Estat monolingüe arreu del món és excepcional. Si pensem en els membres d'una població, la gran majoria de la població mundial usa més d'una llengua.
Hi ha gent que parla amb accent.	Tothom té "accent" en parlar una llengua. És impossible no tenir-ne.
La comunitat sorda mundial fa servir una sola llengua de signes universal.	Les llengües de signes presenten tanta variació interlingüística i intralingüística com les llengües orals. Les persones signants han d'aprendre altres llengües de signes per comunicar-se amb persones que no s'expressen amb la mateixa llengua de signes.
Algunes llengües permeten expressar qualsevol grau de complexitat, però aquest no és el cas de la	Totes les llengües són igualment vàlides per definir conceptes i expressar-se sobre qualsevol àrea de coneixement. No hi ha

majoria d'elles. De fet, les llengües minoritàries estan codificades com a apropiades per a usos col·loquials o familiars, però no per a la ciència, l'economia i les noves tecnologies.	llengües millor i pitjors per a la ciència o la poesia. La poca oferta de noves tecnologies o videojocs en una llengua determinada és la conseqüència del baix prestigi social d'aquesta llengua i no del potencial per aquesta finalitat.
Un gran nombre de parlants d'una llengua en garanteix la subsistència a llarg termini.	Totes les llengües presenten varietats internes. Com més gran és la varietat, més possibilitats hi ha de fragmentació, tal com històricament ha passat amb el llatí, per exemple.
Les paraules que no estan recollides en un diccionari són incorrectes o no existeixen.	La riquesa lèxica de les llengües és extraordinària, i els diccionaris, fins i tot els més complets, només en recullen una part. Les paraules existeixen en la mesura que s'utilitzen i no perquè estiguin recollides o no en un diccionari.
La varietat estàndard és millor que la resta de varietats d'una llengua.	La varietat estàndard és una entre moltes d'altres. De fet, la gran majoria de les llengües al món no tenen una varietat estàndard. El fet que la varietat estàndard és la usada en el sistema educatiu i els mitjans de comunicació no vol dir que sigui una varietat millor o més perfecta.

ACTIVITAT 3: BIOGRAFIA D'UN PARLANT FAMÓS O D'UNA PARLANT FAMOSA D'UNA LLENGUA MINORITÀRIA

Introducció	El reconeixement de productes intel·lectuals i creatius i el respecte i l'admiració social que en transmeten es fan ressò dels mitjans de comunicació i les xarxes socials. En molts casos, però, la identitat i la pertinença de les persones autores i creadores a una cultura i una llengua minoritàries resten ocultes per la cultura majoritària o estatal, de vegades per afeblir la influència i el reconeixement del grup minoritari. Sovint els llibres d'història no parlen d'aquestes personalitats, o no en parlen com a representants del grup minoritari, per tal de mostrar un panorama d'unitat nacional o per tal d'incorporar la comunitat minoritària en el gruix de la societat. Expressar la visibilitat de les obres dels parlants minoritaris i les parlants minoritàries augmenta el reconeixement de les llengües regionals o minoritàries i, alhora, accepta la diversitat, la creativitat i l'original de la societat com un tot.
Exercici	Elaborar un mural amb la biografia d'un parlant famós o d'una parlant famosa d'una llengua minoritària, amb dades biogràfiques; imatges; publicacions, respostes, resultats i mostres de la seva obra; recepció del públic (exhibicions, diaris, articles), etcètera. Aquesta persona pot treballar o haver treballat en qualsevol àmbit, com ara mitjans de comunicació, esports, literatura, arts, pintura, fotografia, cinema, política, economia, societat, filosofia, recerca o invents.
Objectius	Alumnes: • Saber de l'existència de les llengües i les cultures minoritàries. • Ser conscients que els i les parlants d'una llengua minoritària contribueixen a la construcció d'una nació. • Aprendre que la diversitat lingüística i cultural és una part integral de la societat. • Ser conscients que la història i les disciplines socials són una interpretació de la realitat i objecte de debat i negociacions. • Viure com a qualsevol de normal el fet de treballar, viure i crear en diverses llengües. • Llegir en una llengua minoritària i fer servir estratègies d'intercomprensió (en funció de la distància interlingüística de les llengües majoritàries i minoritàries). • Fer servir tècniques i mediació translingüístiques. • Poder seleccionar, jerarquitzar i presentar informació escrita i gràfica. • Poder presentar un mural.
Curs/edat	En funció del grau de complexitat i abstracció de l'exercici, des de l'educació secundària obligatòria fins al batxillerat.
Metodologia	• Presentació del tema i debat (a l'aula). • Proposta d'idees i elaboració d'una llista amb persones potencials (treball individual). • Selecció d'una persona de la llista (treball per parelles). • Recopilació i selecció de la informació i elaboració del mural (treball per parelles). • Presentació del mural (treball per parelles). • Reflexió i debat (a l'aula).
Durada	Entre 2 i 4 classes.
Matèries que es treballen	Llengües maternes i estrangeres, història, geografia, ciències socials i projecte interdisciplinari.
Modalitat de treball	Tot el grup, per parelles i individual.
Material	Mural (pòster en cartolina gran), ordinadors, impressora, diaris, bolígrafs, cola, etcètera.
Fonts d'informació	Biblioteca, contactes personals, entrevistes i internet.
Avaluació	Presentació del mural; alumnes, docent i autoavaluació.
Activitats complementàries	• Penjar els murals en els passadissos de l'escola. • Publicar els murals en el diari de l'escola. • Enviar una còpia a associacions, diaris i pàgines d'internet relacionats amb la llengua minoritària. • Comparar els murals amb d'altres d'elaborats per alumnes d'altres regions o països.

ACTIVITAT 4: DIA/DIES O SETMANA DE LA LLENGUA MINORITÀRIA

Introducció	Aquest projecte combina les perspectives multidisciplinària i multilingüe, amb la llengua en tot el currículum, així com activitats en i sobre la llengua minoritària, com a projecte escolar, atès que hi participa tant el personal docent com l'alumnat i els serveis escolars (com ara la llibreria, la cafeteria o la sala d'exposicions). Segons les competències i els objectius del personal docent, es poden impartir les diverses assignatures completa o parcialment en una llengua minoritària; es poden fer servir materials propis de manera receptiva amb el treball que s'està fent en l'idioma de l'escola; es poden treballar continguts d'història, geografia, ciències socials, ciència o cultura en la llengua minoritària, o bé es pot treballar el tema dels parlants i les parlants de llengües minoritàries en les diverses assignatures. Amb un projecte més llarg en la llengua minoritària en els pròxims anys, és possible fer-ne més.
Exercici	Tant alumnes com docents han de seguir l'horari habitual durant un o dos dies o una setmana, amb períodes més o menys llargs en què es parlarà de o en la llengua minoritària.
Objectius	Alumnes: • Descobrir la riquesa, la varietat de nombrosos documents en una llengua minoritària, i la cultura i l'entorn dels i les parlants d'una llengua minoritària. • Posar en pràctica estratègies d'intercomprensió i translingüístiques, en combinació amb el contingut. • Ser conscients que és comú aprendre en diverses llengües. • Saber que els i les docents no són perfectes i que també es troben en procés d'aprenentatge. • Acceptar que l'alumnat minoritari treballa a l'aula coma expert.
Curs/edat	Tots els graus escolars. Tanmateix, es recomana especialment per a l'alumnat d'educació secundària obligatòria (entre 12 i 16 anys).
Metodologia	• L'equip docent escull una llengua minoritària, la data i la durada del projecte (un o dos dies o una setmana). • S'informa el comitè escolar. • S'informa la resta de docents. • S'informa pares i mares. • Es duu a terme el projecte. • Reflexió. • Avaluació • Adaptació per a l'any següent.
Durada	Un o dos dies o una setmana.
Matèries que es treballen	Totes.
Modalitat de treball	Tot el grup, per parelles i individual, com es fa habitualment per a la resta d'activitats de l'escola.
Material	Documentació diversa, textos i cançons en una llengua minoritària.
Fonts d'informació	Biblioteca, contactes personals i internet.
Avaluació	Avaluació del projecte mitjançant qüestionaris i entrevistes.
Activitats complementàries	El primer dia pot ser el dia de prova, i després es pot allargar fins a dos dies i, posteriorment, fins a una setmana. Es pot repetir el projecte de manera regular cada any, durant el mateix període; el personal docent pot anar augmentant gradualment el contingut en o sobre la llengua minoritària.

ACTIVITAT 5: TOPONÍMIA, PAISATGE LINGÜÍSTIC I DENOMINACIÓ D'EMPLAÇAMENTS EN UNA LLENGUA MINORITÀRIA

Introducció	En l'àmbit de la toponímia i la denominació d'emplaçaments, els textos i els noms poden constituir una bona oportunitat per avaluar el reconeixement oficial i individual de les llengües i els grups minoritaris. Són una mostra dels esdeveniments històrics i socials relatius a la coexistència dels grups majoritaris i minoritaris i estan summament relacionats amb qüestions d'identitat. Són objecte de greus conflictes socials. Ampliar el coneixement sobre aquest tema pot millorar la resposta sobre la demanda d'una representació de les llengües minoritàries en l'espai públic i el virtual.
Exercici	Presentar exemples de toponímia, paisatge lingüístic i denominació d'emplaçaments multilingües o en llengües minoritàries, en contextos històrics, polítics i socials, en mapes, il·lustracions, parets, etcètera. Es pot adaptar l'exercici (estadístiques amb fotografies o treballs amb mapes i mitjançant internet) en funció de la localització dels grups minoritaris (zones monolingües, bilingües o remotes).
Objectius	Alumnes: • Aprendre diversos termes associats al paisatge lingüístic (monolingüe, bilingüe o multilingüe). • Poder agrupar els diversos tipus d'exemples de denominació d'un territori, com ara públiques (autoritats i Administració, logotips públics, topònims, noms de carrers, institucions); semipúbliques (aparadors de botigues, anuncis publicitaris, marques comercials, pàgines web); privades (guies telefòniques, logotips privats, menús de restaurant), o transgressores (pintades, grafitis, adhesius). • Ser conscients de les diverses funcions d'una llengua (informativa, representativa, reguladora, recreativa o manipuladora). • Saber diferenciar entre macrotoponímia i microtoponímia. • Poder comparar la toponímia bilingüe i la trilingüe (congruència fonètica o semàntica). • Poder interpretar els anuncis publicitaris mitjançant la semiòtica (jocs de paraules, canvis de codis, ús de les variants subestàndards). • Relacionar la denominació (multilingüe) dels territoris amb contextos històrics, culturals i socials. • Relacionar la denominació dels territoris amb qüestions polítiques (normativa, llinars relatius als/les parlants o usuaris/àries, llengües llegendàries, estatus d'oficialitat d'una llengua i legitimació). • Es poden emprar mètodes senzills de recerca quantitativa i qualitativa.
Curs/edat	En funció del grau de complexitat i abstracció i de la localització dels grups minoritaris, primer cicle d'educació secundària obligatòria (de 12 a 14 anys) i segon cicle d'educació secundària obligatòria i batxillerat (de 15 a 18 anys).
Metodologia	• Presentació del tema i de les qüestions relatives i exemples (PowerPoint, professorat). • Aportació d'idees sobre les raons per les quals l'ésser humà té tendència a anomenar i etiquetar els entorns propers i llunyans (a l'aula). • Fer un mapa mental de les maneres com es mostra una llengua en l'espai públic (treball per parelles). • Redactar un informe sobre el tema escollit (publicitat, noms de carrers, topònims) amb un mètode estadístic, de la història oral o d'estudi apropiat (treball individual). • Presentar l'informe davant del grup (PowerPoint, a l'aula). • Debat.
Durada	Entre 4 i 8 classes.
Matèries que es treballen	Llengües maternes i estrangeres, geografia, ciències socials i projecte interdisciplinari.
Modalitat de treball	A l'aula, per parelles i individual.
Material	Mapes, internet, càmera fotogràfica, telèfons, ordinadors, impressora i projector.
Fonts d'informació	Biblioteca, contactes personals i internet.
Avaluació	Avaluació de l'informe i de la presentació.
Activitats complementàries	Passar del paisatge lingüístic al paisatge lingüístic oral.

ACTIVITAT 6: EDITATÓ EN UNA LLENGUA MINORITÀRIA

Introducció	Un editatò, en el context escolar, és una activitat en la qual s'escull un tema determinat i l'alumnat aprèn a redactar i editar contingut sobre aquest tema per mitjà d'una llengua minoritària. Una persona experta (normalment, el o la docent) ha de verificar que es tracta de contingut de qualitat i ha d'ajudar els i les alumnes, atès que aquest contingut es publicarà a la Viquipèdia.
Exercici	Redactar contingut de qualitat en una llengua minoritària i publicar-lo a la Viquipèdia.
Objectius	Alumnes: • Practicar la redacció de qualitat de contingut en una llengua minoritària. • Vincular l'ús de les noves tecnologies (Viquipèdia) a les llengües regionals o minoritàries. • Esdevenir persones actives en la promoció de les llengües regionals o minoritàries. • Treballar en col·laboració constant i debatent amb els companys i les companyes. • Ser testimonis de la utilitat i la possibilitat d'usar una llengua regional o minoritària.
Curs/edat	Segon cicle d'educació secundària obligatòria.
Metodologia	• Escollir un tema que podria interessar la comunitat de la llengua minoritària. • Donar una breu explicació sobre com publicar a la Viquipèdia. • Seleccionar i editar la informació específica que es publicarà. • Repartir tasques (escriptor/a, editor/a, expert/a en Viquipèdia, etcètera). • Coordinar els i les alumnes. • Consultar el contingut final a la Viquipèdia.
Durada	Entre 3 i 5 classes.
Matèries i aspectes que es treballen	Noves tecnologies, debat amb els i les companyes, resolució de problemes en grup i projecte interdisciplinari.
Modalitat de treball	Per grups o equips.
Material	Materials relacionats amb el tema escollir, ordinadors portàtils i connexió a internet.
Fonts d'informació	Material aconseguit per reunir informació sobre el tema.
Avaluació	Es valorarà la millor informació publicada (en termes de qualitat del llenguatge emprat, de contingut i d'edició).
Activitats complementàries	Cap.

ACTIVITAT 7: NOUS I NOVES PARLANTS DE LLENGÜES MINORITÀRIES

Introducció	Què és un nou parlant o una nova parlant? En termes demogràfics, moltes llengües regionals o minoritàries a Europa estan en decadència, per tant, en molts casos, la transmissió intergeneracional no en garanteix la supervivència. Així, a més de la transmissió d'una llengua en l'entorn familiar, és fonamental afegir-hi nous i noves parlants, és a dir, persones que hagin après la llengua minoritària fora de l'entorn familiar i que en siguin usuàries actives, eventualment com a llengua de preferència. En molts casos, el futur d'una llengua es pot veure compromès sense nous i noves parlants. La Carta europea de les llengües regionals i minoritàries inclou la provisió de mitjans perquè els nous i les noves parlants puguin aprendre una llengua minoritària, si ho volen (article 7.1 g). Aquesta activitat aborda la necessitat d'impulsar el creixement del nombre de nous i noves parlants de llengües regionals o minoritàries com a objectiu fonamental per garantir-ne el futur. Com es pot identificar un nou parlant o una nova parlant? Tot i que no es pot considerar com a nova parlant aquella persona que ha après una llengua d'adult, normalment es fa servir aquest terme per referir-se a persones que han incorporat la llengua en qüestió en el seu parlar quotidià de manera activa. Els nous i les noves parlants acostumen a fer servir la nova llengua diàriament. En el cas de les llengües minoritàries, els nous i les noves parlants normalment en fan un ús actiu i són conscients de la situació delicada en què es troben aquestes llengües. D'això la importància de practicar-les.
Exercici	Presentar el concepte de nou i nova parlant de llengües minoritàries i fomentar una consciència crítica sobre la necessitat reconèixer-los com a persones legítimes i autoritzades per a l'ús de llengües que no han estat llengües familiars.
Objectius	Alumnes: • Reconèixer la importància dels nous i les noves parlants en la vitalitat de les llengües minoritàries. • Poder identificar un nou parlant o una nova parlant. • Promoure l'ús actiu d'una llengua minoritària en el repertori comunicatiu.
Curs/edat	Segon cicle d'educació secundària obligatòria en les comunitats de la llengua minoritària.
Metodologia	• Presentar el tema i abordar els reptes i les oportunitats d'aquest nou tema sociolingüístic. • Obrir un grup de debat sobre el present i el futur de les llengües minoritàries, centrant el debat en el paper dels nous i les noves parlants. • Identificar a l'aula nous i noves parlants tant amb antecessors i antecessores que usin o hagin usat llengües minoritàries (parlants per herència) com sense, però amb un entorn favorable respecte de la llengua minoritària que es parla en la seva zona o regió. • Conèixer situacions familiars de persones que han substituït una llengua minoritària per una de majoritària o que hagin esdevingut nous o noves parlants d'una llengua minoritària. • Escollir dos o tres estudiants que voluntàriament vulguin ser nous o noves parlants per un dia. Reflexionar i debatre per grups els resultats d'aquestes microetnografies.
Durada	Entre 2 i 3 classes.
Matèries i aspectes que es treballen	Llengua materna i una segona llengua.
Modalitat de treball	Per grups o equips.
Material	Vídeos i internet.
Fonts d'informació	Material aconseguit per reunir informació sobre el tema.
Avaluació	Debat públic sobre el tema.
Activitats complementàries	Animar a ser nou o nova parlant d'una llengua regional o minoritària per un dia.

ACTIVITAT 8: VARIETAT DE SISTEMES D'ESCRITURA DE LES LLENGÜES MINORITÀRIES

Introducció	El caràcter multicultural i multilingüe d'un territori determinat és més visible de manera immediata a través de les diferències visuals dels sistemes d'escriptura usats per diverses llengües. En alguns països europeus, els diversos alfabets emprats per les llengües minoritàries forma part de la vida diària reflectida en el paisatge lingüístic (per exemple, en els topònims bilingües). Però, molt sovint, la rica varietat d'aquestes diferències visuals tan interessants entre les llengües minoritàries queda amagada i és desconeguda, atès que moltes persones d'entre el gruix de la societat no en són conscients. En aquest context, ensenyar l'alumnat a reconèixer diversos alfabets és una manera molt senzilla de conscienciar sobre la varietat de les llengües minoritàries en un país determinat. Evidentment, en alguns territoris les diferències entre alfabets són molt clares i notables, mentre que en d'altres casos es tracta d'uns quants accents diacrítics (o, fins i tot, grups de lletres) addicionals. És per això que aquesta activitat requereix una adaptació. Aquesta activitat també es pot estendre més enllà d'Europa per cobrir altres sistemes utilitzats per a les llengües naturals del món. Poder identificar llengües minoritàries basant-se, com a mínim, en la seva forma escrita, contribueix al desenvolupament de la competència plurilingüe de l'alumnat respecte de les habilitats receptives.
Exercici	Identificar diverses llengües minoritàries a partir de les diferències visuals de les seves formes escrites. (Opcional: identificar diversos sistemes d'escriptura.)
Objectius	Principal: - Familiaritzar l'alumnat amb els trets visuals de les llengües minoritàries escrites en els respectius països de residència. - Familiaritzar l'alumnat amb alguns sistemes d'escriptura emprats per a les llengües naturals. - Conscienciar de l'existència de comunitats minoritàries en els respectius països i, si escau, d'actes vandàlics. Alumnes: - Reconèixer i identificar la forma escrita d'una llengua minoritària determinada. - Reconèixer i identificar topònims escrits en una llengua minoritària determinada. - Saber en quins territoris o regions del seu país hi ha topònims bilingües. - Conèixer l'existència d'actituds negatives envers la denominació de territoris bilingüe. (Addicional) Reconèixer els trets característics d'un sistema d'escriptura determinat. (Addicional) Poder provar d'escriure en un sistema d'escriptura determinat.
Curs/edat	Tots els cursos i edats, en funció del grau de complexitat i abstracció i de la localització dels grups minoritaris.
Metodologia	- Exercici de reconeixement (treball per parelles o per grups): - L'alumnat emparella fragments escrits en un sistema d'escriptura determinat amb noms de la llengua minoritària. - L'alumnat emparella cada denominació d'un territori amb una llengua minoritària determinada. - L'alumnat identifica els trets més notables del sistema d'escriptura determinat que permeten reconèixer la llengua i n'identifica la tipologia (tipus d'alfabet, entre altres). "Concurs": quin dels sistemes t'agrada més? - Debat (treball per grups i després tota la classe): - Són totes les llengües registrades com a minoritàries presents en els rètols bilingües amb fotografies? - A quines regions del teu país penses que hi haurà aquests topònims? - Quina importància o rellevància tenen aquests topònims per a la comunitat local? - Quina actitud mostres davant d'aquests topònims? - Per què creus que de vegades pateixen actes vandàlics? (Si escau.) - Experiment: "Missatge secret". Fent servir l'alfabet d'una llengua minoritària, elabora un missatge senzill perquè la resta el desxifri. (Nota: funciona millor amb els alfabetes llatí i ciríl·lic.)

	2) Competició artística: • Qui copia millor un text en un sistema d'escriptura minoritari? • Crea una ornamentació o una peça d'art fent servir fragments de textos.
Durada	Entre 4 i 8 classes.
Matèries que es treballen	Llengües maternes i estrangeres, geografia, ciències socials i projecte interdisciplinari.
Modalitat de treball	Treball per grups i per parelles i debat a l'aula.
Material	Fragments de textos escrits en llengües minoritàries, en paper; imatges de topònims (per internet o fotografies fetes per l'alumnat pels voltants, si escau). Material en línia sobre el sistema o sistemes d'escriptura determinats.
Fonts d'informació	Internet, llocs d'internet oficials del Govern sobre denominacions de territoris bilingües (si escau) i mapes.
Avaluació	Avaluació de l'informe i de la presentació.
Activitats complementàries	Passar del paisatge lingüístic al paisatge lingüístic oral (identificar les llengües a partir de com sonen per mitjà de material enregistrat).

ACTIVITAT 9: LLENGÜES NO TERRITORIALS

Introducció	Les llengües no territorials i els seus i les seves parlants, molt sovint pateixen discriminació i determinats problemes. Tenir-ne més coneixement redueix la por i els prejudicis i permet una coexistència pacífica i més justícia social.
Exercici	Aportar idees i cercar informació sobre les llengües no territorials i els seus i les seves parlants, i prepara una invitació i elaborar preguntes per als i les parlants i les parlants de llengües no territorials.
Objectius	Alumnes: • Aprendre la diferència entre llengües territorials i llengües no territorials. • Conèixer les llengües no territorials del país i d'altres països. • Conèixer l'entorn, la història i els problemes de les llengües no territorials i dels seus i les seves parlants. • Aprendre sobre la cultura, la manera de viure i les associacions dels i les parlants de llengües no territorials.
Curs/edat	Educació secundària obligatòria i batxillerat (entre 12 i 19 anys).
Metodologia	• Aportació d'idees, debat en sessió plenària i, si escau, debat sobre la història de la família. • Cerca d'informació complementària a la biblioteca o a internet. • Formulació de preguntes per als i les parlants de llengües no territorials convidats (treball per parelles). • Organització de la trobada. • Elaboració d'un mural amb la informació recopilada. • Presentació del mural.
Durada	Entre 4 i 6 classes.
Matèries que es treballen	Llengua, història, estudis socials i projecte interdisciplinari.
Modalitat de treball	Treball a l'aula, individual i per parelles.
Material	Llibres d'història, informació d'associacions, documents del Consell d'Europa, literatura i diccionaris.
Fonts d'informació	Entrevistes, internet i documents diversos.
Avaluació	Avaluació de la presentació del mural.
Activitats complementàries	Motivar l'alumnat a preparar presentacions o treballs científics sobre les llengües no territorials i els seus i les seves parlants, a redactar un article per al diari de l'escola, a i fer intercanvis amb famílies i amb altres països en les mateixes o diferents llengües no territorials.

ACTIVITAT 10: LLENGUA DE SIGNES

Introducció	Les llengües de signes no estan emparades per la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries. Això no obstant, associacions, entitats de recerca i els propis Estats contemplan plegats la possibilitat d'incloure-les en el marc de la Carta. Atès que les llengües de signes sovint es relacionen amb una discapacitat en lloc de considerar-les llengües de ple dret, aquesta activitat aborda el reconeixement legal, lingüístic i social de les llengües de signes en general.
Exercici	Aportar idees, recopilar informació sobre les llengües de signes i les qüestions i els reptes que les envolten (marc legal, associacions, discriminacions, cultura, biografies, etcètera), preparar una invitació i formular preguntes per a parlants i intèrprets de llengües de signes.
Objectius	Alumnes: • Ser conscients del fet que una llengua es pot transmetre de manera oral, escrita o signada. • Saber que hi ha més d'una llengua de signes. • Conèixer les qüestions constitucionals i legals de les llengües de signes. • Arribar a conèixer a persones usuàries d'una llengua de signes. • Conèixer literatura, pel·lícules, etcètera que tractin sobre les llengües de signes. • Aprendre alguns signes. • Conèixer la feina dels i de les intèrprets de llengua de signes.
Curs/edat	En funció del grau de complexitat i abstracció, educació secundària obligatòria i primer de batxillerat (entre 12 i 17 anys).
Metodologia	1. Presentació del tema, aportació d'idees sobre la transmissió de missatges de manera oral, escrita i signada, noms de personalitats, literatura i pel·lícules relacionades amb la llengua de signes, i explicació dels termes <i>bilingüe</i> i <i>multilingüe</i> en aquest context (a l'aula). 2. Joc o concurs: els i les alumnes proposen traduccions per a conceptes com ara "tinc gana", "me'n vaig demà" o "quina hora és?". Es donen respostes a l'aula. 3. Preparació d'una invitació a una persona no oient i a un o una intèrpret de llengua de signes: trobar les persones, convidar-les, formular les preguntes, etcètera (treball per parelles). 4. Concertar la trobada amb aquestes persones i fer les preguntes (a l'aula). 5. Redactar un escrit breu, un cartell o un informe sobre el tema i publicar-lo en una plataforma digital (treball per parelles). 6. Avaluació mútua del producte (a l'aula).
Durada	Entre 2 i 4 classes.
Matèries que es treballen	Llengües o ciències socials o projecte interdisciplinari.
Modalitat de treball	A l'aula i treball per parelles.
Material	Internet i biblioteca.
Avaluació	Avaluació de l'escrit, el cartell o la publicació a la plataforma electrònica.
Fonts:	Biblioteca, associacions, contactes personals i internet.

1. Educació bilingüe

Ensenyar i aprendre contingut, assignatures, part d'assignatures o projectes interdisciplinaris en, com a mínim, dues llengües, en qualsevol etapa de l'educació, tant l'obligatòria com la voluntària.

2. Consell d'Europa

Organització internacional que té com a objectiu principal la defensa i salvaguarda dels drets humans, la democràcia i la Llei. Es va fundar el 1949 i es compon de 47 estats membres i al voltant de 800 milions de persones. Té la seu central a Estrasburg.

3. Dialecte

Varietat lingüística la gramàtica i el vocabulari de la qual reflecteixen la procedència geogràfica i social dels i de les parlants.

4. Llengua en perill de desaparició

Llengua el futur de la qual està compromès a mitjà o llarg termini. Hi ha diversos graus de perill de desaparició, des de lleu fins a greu.

5. Carta europea de les llengües regionals o minoritàries

Acord internacional del Consell d'Europa que té com a objectiu principal la protecció i promoció de les llengües regionals i minoritàries. Va entrar en vigor l'any 1998.

6. Llei lingüística

Normativa legal adoptada per estaments públics respecte de la situació i l'ús d'una llengua o llengües en diversos àmbits: educació, mitjans de comunicació, Administració, política, cultura, economia i social. En el cas de les llengües regionals o minoritàries, és necessari establir un marc legal adient per garantir-ne la salvaguarda.

7. Drets lingüístics

Drets civils relatius a l'ús de les llengües en un territori, organització o institució en concret. Per exemple, el dret que tota persona té a ser informada davant un tribunal en una llengua que compregui, o el dret a usar qualsevol llengua o varietat (llibertat de llengües), que constitueixen drets fonamentals.

8. Paisatge lingüístic

Trets lingüístics escrits i orals constatables en l'espai públic, els quals poden ser oficials (senyals de trànsit, nom dels carrers, informació en edificis públics o sobre aquests, etcètera), privats (menús de restaurant, informació en les botigues, anuncis, etcètera) o de protesta (pintades, grafitis). El paisatge lingüístic és un indicador fiable de les qüestions relatives al llenguatge en un territori determinat, així com de la vitalitat de les llengües amb les que conviu. En el cas dels entorns urbans, de vegades es fa servir el terme *paisatge lingüístic urbà*, i en el cas dels trets orals, *paisatge lingüístic oral*.

9. Prejudici lingüístic

Percepció esbiaixada en relació amb els idiomes i els seus i les seves parlants, fruit d'una manca de coneixement o d'un sentiment o una posició ideològics explícits. Els prejudicis acostumen a estar fortament acceptats per la societat, fet que en dificulta la detecció.

⁸ Les definicions d'aquest glossari no reflecteixen necessàriament les definicions de la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries.

10. Llengua majoritària

En un context multilingüe, llengua que normalment compta amb un nombre més elevat de parlants. Molt sovint, això va acompanyat de més prestigi i legitimitat, en comparació amb les llengües minoritàries.

11. Llengua immigrant

Llengua usada per una comunitat immigrant o per persones que, per diverses raons, es veuen obligades a deixar el seu país d'origen (per exemple, fugir d'un conflicte o persecució).

12. Llengua minoritària

Llengua que tradicionalment s'usa dins d'un territori d'un Estat, diferent de la llengua o llengües majoritàries. En general, una llengua minoritària té un nombre menor de parlants. Vegeu *Llengua regional*

13. Multilingüisme

Convivència de més d'una llengua en un grup o societat determinats, fet que no implica que siguin àmpliament usades pel conjunt de la societat. De fet, totes les societats són multilingües. Vegeu *Plurilingüisme*

14. Nou parlant / Nova parlant

Persona que inclou en el seu repertori comunicatiu una llengua diferent a aquella que va aprendre durant la infantesa o que no és la llengua de família. En general, es tracta de llengües apreses durant la socialització secundària (sistema educatiu, lloc de treball, xarxes socials). Els nous parlants i les noves parlants de llengües regionals o minoritàries ajuden a garantir-ne la preservació i revitalització.

15. Llengua no territorial

Llengua usada per una comunitat que no està tradicionalment assignada a un territori específic dins d'un Estat.

16. Llengua oficial

Llengua que consta com a tal de manera explícita en la normativa d'un Estat, regió o qualsevol altre institució pública o privada.

17. Plurilingüisme

Habilitat d'una persona d'usar més d'una llengua. Vegeu *Multilingüisme*

18. Política lingüística

Qualsevol tipus d'actuació relativa a les qüestions lingüístiques empresa per una institució determinada, tant pública (Govern, sistema educatiu, Administració de justícia, etcètera) com privada (empreses, famílies, mitjans de comunicació, etcètera) mitjançant el desplegament de lleis, normatives i pràctiques que tenen com a objectiu actuar en la estructura, la funció, l'ús i l'adquisició d'una llengua o llengües.

19. Llengua regional

Llengua parlada en una zona geogràfica determinada però no arreu del territori d'un Estat. Vegeu *Llengua minoritària*

20. Llengua de signes

Llengua de naturalesa visual, espacial, gestual i manual tradicionalment usada per persones sordes i persones sordcegues.

21. Toponímia

Denominació dels emplaçaments i el seu estudi. La microtoponímia s'encarrega dels noms dels carrers i dels emplaçaments més petits, mentre que la macrotoponímia s'encarrega de grans zones, com ara ciutats, províncies o països.

Bibliografia sumària

- BEACCO, Jean-Claude; BYRAM, Michael; CAVALLI, Marisa; COSTE, Daniel; EGLI CUENAT, Mirjam; GOULLIER, Francis; PANTHIER, Johanna (2010). *Guide for the development and implementation of curricula for plurilingual and intercultural education*. Estrasburg: Consell d'Europa. www.coe.int/t/dg4/linguistic/guide_curricula_EN.asp
- BEACCO, Jean-Claude; FLEMING, Mike; GOULLIER, Francis; THÜRMANN, Eike; VOLLMER, Helmut; SHEILS, Joseph (2016). *A handbook for curriculum development and teacher training. The language dimension in all subjects*. Estrasburg: Consell d'Europa. <https://rm.coe.int/a-handbook-for-curriculum-development-and-teacher-training-the-language/16806af387>
- BERNAUS, Mercè (coord.) (2007). *Plurilingual and pluricultural awareness in language teacher education. A training kit*. Estrasburg: CELM, Consell d'Europa. http://archive.ecml.at/documents/B2_LEA_E_web.pdf
- BERNAUS, Mercè; FURLONG, Áine; JONCKHEERE, Sofie; KERVAN, Martine (2011). *Plurilingualism and pluriculturalism in content-based teaching. A training kit*. Estrasburg: CELM, Consell d'Europa. www.ecml.at/tabid/277/PublicationID/69/Default.aspx
- CAMILLERI GRIMA, Antoinette (coord.) (2007). *Promoting linguistic diversity and whole school development*. Estrasburg: CELM, Publicacions del Consell d'Europa https://books.google.ch/books?id=Fyy80aL5GEIC&pg=PA3&lpg=PA3&dq=Camilleri+Grima+Young+H%C3%A9lot+linguistic+diversity&source=bl&ots=OhpR2_JmOu&sig=hj7b81hQnmliBNk6lkj-56NcW8&hl=fr&sa=X&ved=0ahUKEwj5wZTj1cHaAhVhL8AKHb6PCuMQ6AEILjAB#v=onepage&q=Camilleri%20Grima%20Young%20H%C3%A9lot%20linguistic%20diversity&f=false
- CANDELIER, Michel (coord.) (2012). *FREPA. A framework of reference for pluralistic approaches to language and culture. Competence and resources*. Estrasburg: CELM, Consell d'Europa. www.ecml.at/Resources/ECMLPublications/tabid/277/PublicationID/82/language/en-GB/Default.aspx
- CORTIER, Claude; CAVALLI, Marisa (eds.) (2012). *Langues régionales/minoritaires dans l'éducation bi-/plurilingue – Langues d'ici, langues d'ailleurs issue du projet Langues minoritaires, langues collatérales et éducation bi-/plurilingue*. Graz: Consell d'Europa. <http://ebp-ici.ecml.at/Publication/tabid/2537/language/fr-FR/Default.aspx>
- Consell d'Europa. *European Charter for Regional or Minority Languages – Giving regional and minority languages a say!*. Estrasburg: Consell d'Europa. <https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/brochures>
- Consell d'Europa (1954). *European cultural convention*. Estrasburg: Consell d'Europa. www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168006457e
- Consell d'Europa (1992). *European Charter for Regional or Minority Languages*. Estrasburg: Consell d'Europa. www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680695175

- Consell d'Europa (1995). *Framework Convention for the Protection of National Minorities*. Estrasburg: Consell d'Europa. www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007cdac
- Consell d'Europa, Comité de Ministres (1998). *Recommendation No. R (98) 6 of the Committee of Ministers to member states concerning modern languages*. Estrasburg: Consell d'Europa. <https://rm.coe.int/16804fc569>
- Consell d'Europa. Departament de Política Lingüística (2014). *Language for democratic and social cohesion. Diversity, equity and quality*. Estrasburg: Consell d'Europa. www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Source2014/LPU-60ans_EN.pdf
- Consell d'Europa (2016). *Competences for democratic culture. Living together as equals in culturally diverse democratic societies*. Estrasburg: Consell d'Europa. <https://rm.coe.int/16806ccc07>
- Consell d'Europa (2017). *Language support for adult refugees: A Council of Europe toolkit*. Estrasburg: Consell d'Europa. <https://rm.coe.int/language-support-for-adult-refugees-the-council-of-europe-toolkit/1680737a2f>
- Consell d'Europa (2017). *Language Education Policy Profiles*. Estrasburg: Consell d'Europa. www.coe.int/t/dg4/linguistic/Profils_EN.asp
- HALWACHS, Dieter W.; KLINGE, Simone; SCHRAMMEL-LEBER, Barbara (2013). *Romani. Education, segregation and the European Charter for Regional or Minority Languages*. Graz: GLM.
- Centre Europeu de Llengües Modernes (CELM), Consell d'Europa. www.ecml.at
- LITTLE, David; LAZENBY SIMPSON, Barbara (2008). *A curriculum framework for Romani*. Estrasburg: Consell d'Europa. www.coe.int/t/dg4/linguistic/Romani_doc_EN.asp
- Louarn, Malo (2013). *Der Schmierflink von Panatesien. Der erste Comic der Welt über Minderheitensprachen*. Estrasburg: Europarat.
- MCCAKE, Joanna; TINSLEY, Teresa (coord.) (2007). *Valuing all languages in Europe*. strasburg: CELM, Consell d'Europa. <http://archive.ecml.at/mtp2/publications/valeur-report-e.pdf>
- “Publications on the European Charter for Regional or Minority Languages”: <https://rm.coe.int/publications-on-the-european-charter-for-regional-or-minority-language/16806d3652>
- Sign languages and the CEFR. CELM, Consell d'Europa. www.ecml.at/ECML-Programme/Programme2012-2015/ProSign/tabid/1752/Default.aspx
- TIMMERMANS, Nina (2005). *The status of sign languages in Europe*. Estrasburg: Consell d'Europa. <https://rm.coe.int/16805a2a1a>